БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

550) | 1958 оной январиин 29, среда | Сэн 20 мүнгэн

Нютагай үтэгжүүлгэ ехээр суглуулая

Январь һарын дүүрэжэ байбашье, Сүхын МТС-эй харьяата колхозууд хабарай тарилгада бэлдэлгээр биратай юумэ хээгүй байһаар гэжэ манай хүдөө бэшэгшэ нүхэр Баймин Сэлэнгын аймагһаа мэдээсэнэ.

Илангаяа нютагай үтэгжүүлгэ бэлэдхэлгэ (аргал шэбхэ зөөлэ, үнэһэ болон шубуунай аргал суглуулга) тон аали нобшоор буулагдана. Эндэхи колхозууд сабшалан, таряалан, огород дээрээ наг шэбхэ зөөхэ түсэбөө миил 2,2 процент дүүргээ. Үнэһэ болон бусад үтэгжүүлгэ суглуулха талаар юушье хэгдэнэгүй.

МТС-эй, колхозуудай агрономууд, тэндэхи хүтэлбэрилэгшэд иимэ байдалаа һайса мэдэжэ байгаад, «хабар болохонь үды, үргэхэбди» гээд лэ һанаа амарханаар һуужа байна.

...ондо хүдөө ажахын культурай үндэр баян ургаса туйлагтэ ехэ дутуунуудай бии ...тухай иимэ һанаа зобоотой ...уд гансахан Сэлэнгын ай...срэнэ бэшэ. Мүн иимэрхүү

Хамнигадайн МТС-эй ...та колхозуудта үзэгдэнэ гэжэ ...ын аймагһаа манай тусхай ...пондент мэдээсэнэ. Эндэхи ...ууд халуун намарһаа хойшо ...ол 1300 тонно наг шэбхэ зөө...э гү, али түсэбөө миил 6,5 ...т дүүргэһэн байна. Тиихэдэ ...ровай, Сталинай нэрэмжэтэ ...ууд энэ хүдэлмэриие эхилээ...ахуу «40 лет Октября» кол...тошон халяаха угаа ехэ арга ...жын бии байбашье, энэ хү...ридэ орой нэгэ хүн ябана.

...ын аймагай Гэгээтын сомоной ...най, Ленинэй нэрэмжэтэ кол...намарһаа хойшо арайхан ...50—100 тонно наг шэбхэ зөө...нэһэ болон шубуунай аргал суглуулнагүй.

...лгын аймагай олонхи колхо...жэлһээ жэл бүри ороохо та...й, үбһэ ногооной муу ургаса ...байгаашье һаа, мүнөө тэрэ ...лһээ гараха, сабшалан та...нгаа һайса үтэгжүүлхэ тушаа ...ше бодото хэмжээ абанагүй ...шэбхэ зөөхэ түсэб 2—10 про...дүүргэгдээ, «Авангард» болон ...ятилетка» колхозууд энэ хү...рние эхилээдүй байһаар.

...бүхы баримтанууд юу ха...аб гэхэдэ, республика дотор ...ай тарилгада бэлэдхэлгэ, түб...үрүүндэ таряалан, сабшалан ...үтэгжүүлхэ хүдэлмэри олонхи ...зуудта тоогдоногүй, колхозуу...партиина эхин организацинууд, ...ийн айкомууд энэ шухала хү...эриин хойноһоо хиналта таби...н.

...мүнөө үедэ иимэ нобшо назагай ...алые тэсэжэ болохо аал? ...ье болохогүй. Тээсгэн боложо ...һэн КПСС-эй XX областной ...ийна конференци энэ жэлдэ ...э ажахын бүхы культурануу ...үбһэ ногооной ургасые эрид ...элүүлхэ тушаа тодорхой хэм...ябуулгануудые хараалһан бай...Мүн хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэрилэгшэдтэ зорюулһан Хандалга бэшэг соогоо КПСС-эй Центральна Комитет, ССР Союзай Министрнүүдэй Совет нютагай үтэгжүүлгые ехээр суглуулха, тэрэниие зүбөөр хадагалха тушаа юушье хээгүй байгаад, гүрэнһөө минеральна үтэгжүүлгэ колхоз болон совхозуудай ехээр эридэг ябадалые буруушааһан байна бшуу.

Адуу малаар олон манай республикада аргал шэбхэ болон бусад үтэгжүүлгэ эзэн һоор суглуулбал нилээд ехэ сабшалангай, таряалангай газарые үтэгжүүлжэ, таряа талханай, тэжээлэй культурануудай, үбһэ ногооной үндэр ургаса абтаха байһаниинь элитэ. Сабшалан дээрээ аргал шэбхэ ехээр гаргахаяа болиһоор республикын олонхи колхозууд үбһэ ногооной муу ургаса абана ха юм. Мүн энэ ушарһаа хартаабхын болон тэжээлэй культурануудай биратай ургаса абтанагүй. Энэмнай ниитын малай тоо толгой олошоруулгада, ашаг шэмыснь дээшэлүүлгэдэ угаа ехэ һаад тойбо татана.

Тиимэһээ үдэр саг гээнгүй малай отара, гүүртэ бүхэндэ аргал шэбхэ суглуулха тусхай даабари үгэжэ, тэрэниие сабшалан, поли дээрэ зөөхэ хүнүүдые, мори унаа болон машина, тракторнуудые олоор табиха хэрэгтэй. Тиихэ зуураа, аргал шэбхые миин жэжэ обоохойнуудаар тараажа хаяхагүй, харин шанарыень гээхэгүйн тулада ехэнүүдээр сомоходо зохид.

Мүн аргал шэбхэ, үнэһэ,шубуунай аргал суглуулха хэрэгтэ колхоз болон совхозуудай бүхы үрхэтэн айл хабаадаха, тэдэнэртэ тусхай даабари үгтэхэ һотой. Энэ хүдэлмэридэ һургуулиин һурагшад, хүдөөгэй эдэбхитэд олоороо хабаадаха аргатай. Айлнуудаар сугларһан үтэгжүүлгэнүүдые амаралтын үдэр бүри нэгэдхэжэ, зүбөөр хадагалха хэмжээ абаха шухала.

Нүхэд колхозникууд, совхозуудай хүдэлмэрилэгшэд! Аргал шэбхэ, үнэһэ болон нютагай бусад үтэгжүүлгэ ехээр суглуулжа, тэрэнээ зүбөөр хадагалжа, саг соонь зөөжэ, энэ жэлдэ хүдөө ажахын бүхы культурануудай, үбһэ ногооной баян ургаса абахын түлөө бүгэдөөрөө оролдоё.

Республикын МТС-үүдэй харьяата колхозуудта, мүн ...озуудта түл абалгын, хонидые ороондо оруулгын ябаса

1958 оной январиин 25-най мэдээн

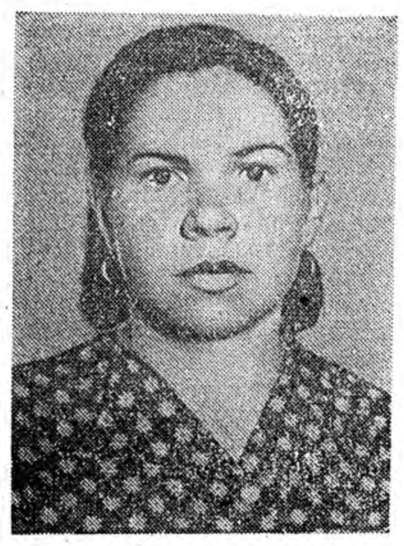
МТС	Абтаһан хурьгадай тоо	Ороондо оруулагдаһан хонидой тоо	Тэрэ тоодо искусственна аргаар	МТС	Абтаһан хурьгадай тоо	Ороондо оруулагдаһан хонидой тоо	Тэрэ тоодо искусственна аргаар
...ажанай	3804	334	159	Жэрэмэй	430	280	—
...тэйн	2800	158	158	Ехэ-Куналейн	833	490	—
...рын	2857	207	—	Түнхэнэй	1467	283	—
...уналейн	1607	49	23	Хэрэнэй	2450	—	—
...н-Булагай	1193	197	—	Хориин	5610	1957	615
...ан-Усанай	2508	467	169	Хэжэнгын	7212	1111	—
...этэйн	7828	334	—	Чесанын	—	95	—
...ын	2757	651	—	Закаменай	3317	302	—
...һатын	2515	1505	—	Ториин	3092	328	—
...ьбын	2770	915	—	Бургалтайн	2247	310	280
...э-Бэрээнэй	1379	81	—	Иволгын	1971	161	—
...анскын	1517	538	—	Саянтын	2704	356	356
...люйскэ	1156	268	—	Итанцын	—	—	—
...Кударын	2704	545	—	СОВХОЗУУД:			
...нгадайн	3545	355	196				
...ранична	3258	—	—	Борьёогой	4599	103	—
...ейн	4350	1404	—	Бичурын	2504	495	—
...колойн	3562	385	—	Яруунын	—	—	—
...ггын	2876	929	—	Кяхтын	2457	241	—
...энгын	3416	862	862	Сэлэнгын	3831	583	454
...ын	7813	1262	633	Хориин	2042	242	—
...багатайн	937	335	—	Эрдэм	152	27	—

Донбассай шахтёр Николай Мамай гэгшын үүсхэлые Заиграйн аймагай „Красный опытник" колхозой һаалишад халуунаар дэмжэнэ

Энэ жэлдэ үнеэн бүриһөө 500 литр һү нёдондонойхиһоо ехээр абая, үбэлэй үедэ үнеэн бүриһөө үдэртөө хахад пүүдһээ бага бэшэ һү һааят гэжэ бидэнэр дурадханабди

О. Я. ЧУЛКОВА.

С. Ш. МИНИБАЕВА.

Н. И. ВАСИЛЬЕВА.

А. П. МИХАЙЛОВА.

З. Г. ВАСИЛЬЕВА.

Хүндэтэ нүхэдүүд—республикын колхоз, совхозуудай һаалишад!

Бидэнэр — Заиграйн аймагай «Красный опытник» колхозой һаалишад — хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэрилэгшэдтэ, тэрэ тоодо колхоз, совхозуудай эмэгтэйшүүлдэ, Коммунистическэ партиингаа Центральна Комитедэй, түрэл Советскэ правительствынгаа хандаһан Хандалгатай анхаралтайгаар танилсабабди.

Һү, мяха, тоһоной хүн бүхэндэ хүртэсөөр Америкын Холбоото Штадуудые түргэнөөр хүсэхын тулада энэ жэлдэ — 1958 ондо хүдөө ажахыдаа шэнэ ехэ амжалта туйлахые Коммунистическэ парти, Советскэ правительствомнай уряалба.

Парти, правительствынгаа Хандалгые үнэн сэдьхэлһээ, халуунаар дэмжэнэбди.

КПСС-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Хандалгые зүбшэн хэлсэхэ зуура, хүдөө ажахын онсо илгаае хараадаа абажа байгаад, Донбассай шахтёр, Социалистическэ Ажалай Герой Николай Мамай гэгшын үүсхэлые дэмжээ һаамнай ямар ааб гэжэ хэлсээбди. Юуб гэхэдэ, энэ шахтёрой бригадын хүдэлмэришэн бүхэн үдэр соо халаан бүридөө даабариһаа гадуур 1,5 тонно нүүрһэ үгэхэ гэһэниинь социалис мүрысөөе тодорхой, хүсэ ехэтэй болгоо ха юм.

Энээн тушаа хоорондоо зүбшэжэ, мүн һаалишадайшье мүрысөөн иимэ тодорхой, хүсэ ехэтэй байжа болохо гэлсээд, бидэнэр шэнэ уялга абаабди.

Абаһан уялганууд тухайгаа хэлэхэһээн түрүүн таанартаа, хүндэтэ, ханинар—республикын колхоз, совхозуудай һаалишад — үнгэрһэн 1957 ондо юу туйлаһан тухайгаа дуулгахые хүсэгдэнэ.

Хэрбээ 1956 ондо колхознай 73528 литр һү һааһан байгаа һаань, үнгэрһэн жэлдэ 202380 литр һү һаагаабди. Тиигэжэ **гансахан жэлэй туршада һү абалга гурба дахин шахуу дээшэлүүлэгдэжэ, эдлүүриин газарай** зуун гектар бүридэ **87 центнер һүн абтаа.** Жэлэй туршада **үнеэн бүриһөө һаагдаһан һүн 1097 литрһээ 2100 литр хүрэтэрөө нэмэбэ.** Харин фермэдэмнай үбһэ тэжээл хомор байгаа бшуу.

Үнеэдтээ силос дуран соонь эдюулһэнэйл ашаар һү һаалгые эды шэнээн дээшэлүүлбэбди.

Манай уялга тухай хэдэн үгэ хэлээ. Мүнөө жэлдэ **манай колхоз** эдлүүриин газарай **100 гектар бүридэ 120 центнер һү абаха гэжэ шиидээ.** Тиихэдэ үнеэдэймнай тоо толгой үнгэрэгшэ жэлэйхиһээ арбан гурбан процентээр олошоруулагдаха юм.

Тэжээлэй базые бэхижүүлхэ тушаа колхозойнгоо правлениин ехэ хүдэлмэри хэжэ байһаниие хараадаа абажа, бидэнэр Николай Мамай гэгшын үүсхэлые хүдөө ажахыда дэмжэхэ гэжэ шиидээд, иимэ уялга абанабди:

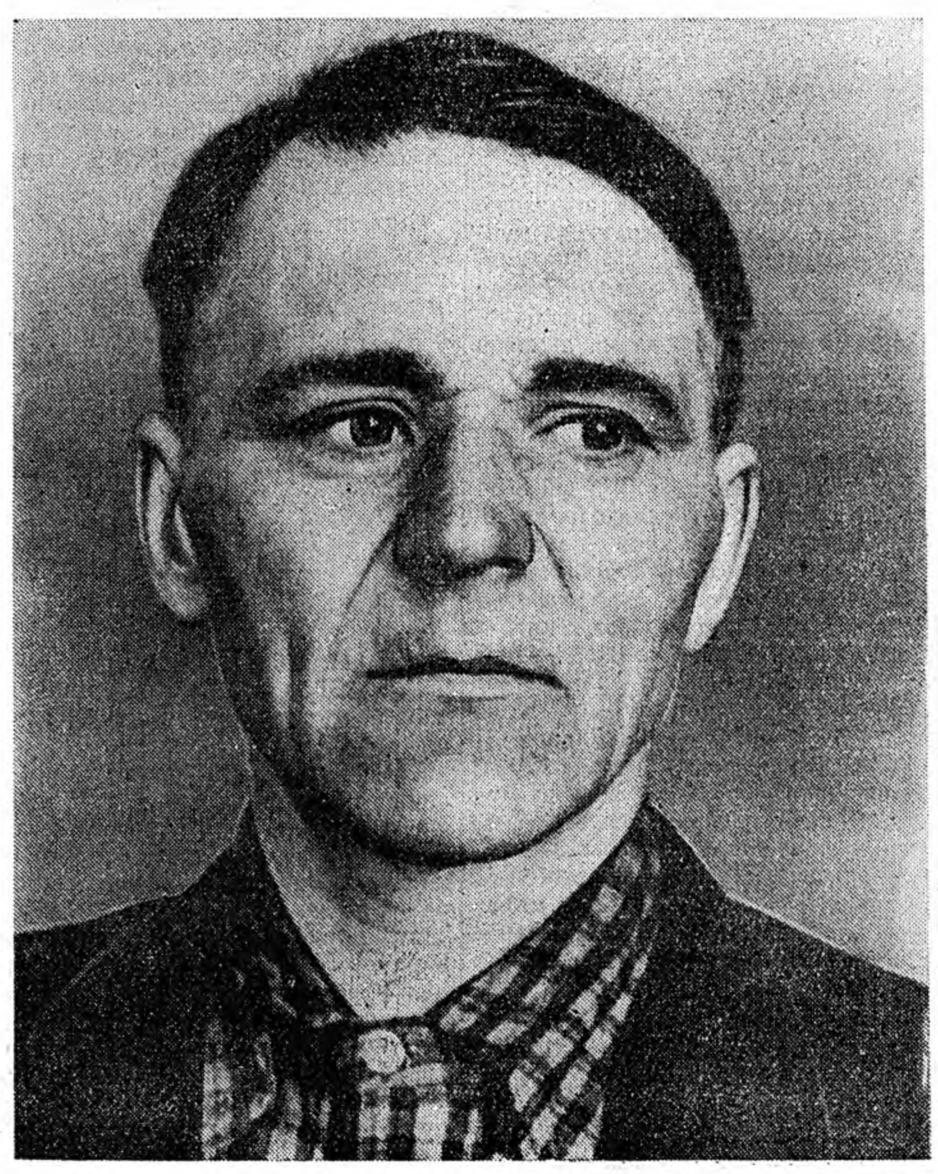
Мүнөө жэлдэ **үнеэн бүриһөө нёдондонойхиһоо 500 литрээр ехэ һү һаажа, үнеэн бүриһөө һү һаалгые жэл соо 2600 литртэ хүргэхэ. Үбэлэй һарануудта үдэртөө үнеэн бүриһөө хахад пүүдһээ бага бэшэ һү һаахабди.**

Энээниие туйлабал, ажахыдаа ямар ашаг олохо бибди? Жэлэй туршада манай колхоз һү абалгаяа 60 тонноор ехэ болгохо байна. Хэрбээ республикын һаалишан бүхэнэй һү һаалгаяа жэл соо 500 литрээр ехэ болгоо һаань, бидэнэр Эхэ орондоо хэдэн зуу мянган тонно һү нэмэжэ үгэхэ болонобди.

Хүндэтэ нүхэд, энээниие бэелүүлжэ шадахаар гээшэбди. Мүнөө жэлдэ манай колхоз малдаа үбһэ, зелёнко ехээр бэлэдхэхэ, үнеэдтээ гурба дахин ехэ силос дараха юм. Ганса силосшье ехээр эдюулбэл, нютагай үүлтэрэй үнеэн бүриһөө жэлдээ 2500—3000 литр һү һаажа шадагдаха байна. Бидэ энээние өөһэдынгөө ажал дээрэһээ мэдэнэбди.

Республикын һаалишад, 1958 ондо үнеэн бүриһөө һү һаалгаяа 500 литрээр ехэ болгохын түлөө мүрысэхыетнай таанадые уряалнабди. Краснодоной нүүрһэ малтагшадай үнэтэ үүсхэл хүдөө ажахыдамнай дэмжэгдэг лэ. Энэмнай Эхэ оронойнгоо хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэрилэгшэдтэ Коммунистическэ партиин, түрэл Советскэ правительствын зорюулһан Хандалгадань бодото харюу болог лэ!

С. Ш. Минибаева, Н. И. Васильева, Е. В. Мельникова, Е. Н. Насонова, З. Г. Васильева, А. П. Михайлова, З. Х. Ханова, А. Н. Михайлова, О. Я. Чулкова, Е. С. Михайлова—Заиграйн аймагай «Красный опытник» колхозой һаалишад; **В. В. Мельников**— колхозой МТФ-е даагша.

В. В. МЕЛЬНИКОВ, МТФ-е даагша.

Е. В. МЕЛЬНИКОВА.

А. Н. МИХАЙЛОВА.

Е. Н. НАСОНОВА.

З. Х. ХАНОВА.

Е. С. МИХАЙЛОВА.

РЕСПУБЛИКЫН ЗАЛУУ МАЛШАДАЙ СУГЛААН

Үсэгэлдэр Улан-Удэ городто залуу малшадай суглаан болобо. Тэрээндэ хабаадагшад «Адуу малай ашаг шэмые дээшэлүүлгэдэ залуу малшадай хабаадаха тухай» республикын Хүдөө ажахын министр нүхэр **Ивановой** элидхэлые зүбшэн хэлсээ. Мүнөө үедэ республикымнай аймаг бүхэндэ залуушуул өөһэдынгөө дураар олоороо малшан боложо нилээд ехэ амжалта туйлажа байна. Энэнь угаа һайшаалтай гэжэ элидхэлшэ тэмдэглээ.

— Манай колхозой малшад, хонишод, гахайшад үнгэрһэн жэлэйнгээ дүн гаргаха зуураа, 1958 ондо бүри ехэ амжалта туйлаха уялга абаад, ажаллажа байнхайбди. Түргэнөөр үдэдэг, олзо ехээр оруулдаг гахайн фермые һаяшагай хүгжөөжэ эхилэгдээ. 1958 ондо колхознай бүхыдөө 600 гахайтай байха, тиихэдэ тахай бүриһөө 30-аад поршоонхо түлжүүлхэ уялга абаһан байна. Энэ уялгаяа дүүргэхэл байхабди, — гэжэ Мухаршэбэрэй аймагай «Үнэн» колхозой гахайн фермые даагша нүхэр **Дашиев** суглаанда хабаадагшадые найдуулба.

— Ехэ һү һаахын, тарган мяха абахын тула, нэн түрүүн һайн тэжээл хэрэгтэй. Тиимэһээ манай аймагай комсомолшууд февралиин нэгэнһээ мартын нэгэн болотор поли дээрэ наг шэбхэ, үнэһэ болон шубуунай аргал зөөхэ һара соносхоо. Энэ үүсхэл хаа хаанагүй һайшаагдаха, дэмжэгдэхэшье гэжэ һанагдана,—гээд Кяхтын аймагай Погранична МТС-эй ахалагша ветеринарна врач нүхэр **Орлов** хэлэбэ.

Түнхэнэй аймагай «Заря» колхозой залуу малшадай түлөөлэгшэ нүхэр **Кистенев** колхозойнгоо һаалишадай амжалта тухай хөөрэжэ үгөө.

Залуушуулай суглаан дээрэ үгэ хэлэһэн **нүхэд Жамбалов, Санжиева, Бабинцева, Каленых** болон бусад колхозойнгоо залуушуулай хэһэн хүдэлмэри, тэдэнэй зорилго тушаа дэлгэрэнгыгээр хөөрөө.

Манай республикатай мүрысэдэг областьнуудай түлөөлэгшэд—ВЛКСМ-эй Яхадай обкомой секретарь нүхэр Кочнев, ВЛКСМ-эй Читын обкомой секретарь нүхэр **Матафонов** гэгшэд комсомолшууд— залуушуулай туйлаһан амжалтанууд, зорилгонууд дээрэ тогтожо хэлээ.

Мүн эндэ КПСС-эй обкомой секретарь нүхэр **Очиров**, БМАССР-эй Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын орлогшо нүхэр **Желтый** үгэ хэлээ.

Суглаанда хабаадагшад республикын залуу малшадта Хандалга бэшэг баталан абаба.

Тэрэшэлэн хонишод, малшадай эрхим фермэ, отарануудта ВЛКСМ-эй обкомой дамжуулгын Улаан туг, Хүндэлэлэй грамотанууд, мүн үнэтэ шангууд барюулагдаа.

1958 оной январиин 22-то Белорусска ССР-эй хүдөө ажахын түрүүшүүлэй зүблөөн дээрэ

нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн үгэ

Хүндэтэ нүхэдүүд!

Коммунис партиин Центральна Комитедэй, Советскэ правительствын, ССР Союзай Верховно Соведэй Президиумэй үмэнэһөө танадые амаршалаад, өөһэдынгөө ажалаар дээдэ зэргын шагнал хайрада хүртэһэнтэйнь дашарамдуулан, танай республикын хүдөө ажахын түрүүшүүлдэ баяр хүргэхымни зүбшөөрыт. Коммунис общественые байгуулха арюун һайхан хэрэгтээ улам ехэ амжалта түйлахыетнай хүсэхые намда зүбшөөрыт. **(Удаан үргэлжэлһэн альга ташалга).**

Хүдөө ажахын үйлэдбэриие саашадань хүгжөөхэ зарим зорилгонууд тухай хэлэхэһээ түрүүн хоёр асуудалда харюу үгэхые хүсэжэ байнаб. «Үнэн сэхэ колхознигуудай, мүн лодырьнуудай ажалай түлөөһые ондо ондоогоор түлэхэ гэхэдэмнай Брестскэ областиин прокурор хориһон байна, тиихэдээ зүб юумэ хээ гээшэ гү? Колхозник хүн муугаар ажаллаа һаа, жэшээлэн хэлэбэл, ургаса хуряалгын үедэ гээлтэ хоролто тохёолдуулаа һаа, колхоздоо хохидол ушаруулха байна, энэнь ажалта үдэрэй түлөөһэ тодорхойлхо үедэ хараада абтаха, ажалайнь түлөөһэн бага болгогдохо ёһотой гэжэ тоолонобди. Колхозуудта ажал хэдэггүй, харин хүнгэн мүрөөр олзо бэдэрээд ябадаг хүнүүдэй амыень хэзээ татаха юм? Энээн тухай хэлэжэ үгыт» гэжэ Брестскэ областьһоо ерэһэн хэдэн нүхэд асууна.

Нэгэдэхи асуудалдань харюусахамни. Ажахыгаа эрхилхэ асуудалнуудта, тусхайлан хэлэбэл, колхозой олзо доход хубааха хэрэгтэ прокуророй ямар хамаатай байһыень би һайса мэдэнэгүйб. Артелиин баялигай эзэдынь колхознигууд ха юм, тэдэнэр лэ энэ асуудал шиидхэхэ ёһотой. Эндэ прокуророй хэхэ юумэн байхагүй. (Альга ташалга).

Советскэ Союзай хуулиие прокурор сахиха ёһотой. Дээрэ хэлэгдэһэнэй ёһоор, колхозуудта зорюулан тогтоогдоһон гуримые прокурор өөрөө эбдэһэн болоно. Олзо доход хубаалгын хэрэгтэ хуули бусаар хамаархаһан прокурор өөрөө тэрэнээ заһаха зэргэтэй гэжэ һанагдана.

Ажал хэнгүй зайгуултагшад тухай хэлэе. Горький городто болоһон зүблөөн дээрэ энээн тухай хэлэхэдээ, лодырьнуудые юушье хэнгүй ябаад, ямар аргаар хоолойгоо тэжээдэгынь мэдэгдэхэгүй хүнүүдые яахаб гэһэн асуудал шиидхэхэ эрхэ колхознигуудта, хүдэлмэришэдтэ, албахаагшадта, бүхы хүн зондо олгохоор хараалһан хуулиин проектые хараада абаһан байгааб. Ажалшад һайтар шалгаха эрхэтэй, хэрбээ тэдэ хүнүүд үнэн сэхэ ажалаар бэшэ, харин элдэб аргаар ажа-ябана, заһархые оролдоногүй гэжэ тодоруулаад байгаа һаа—тэдэниие өөһэдынгөө дундаһаа зайсуулан холодхохо эрхэтэй. Энэнь лэ ажал хэнгүй ябагшадай ама татаха гэһэн удхатай. Тиимэ болохолоороо, лодырьнуудые, хэнтэг этэгээдүүдые таанар өөһэдөө оложо, зохихо хэмжээ абаха ёһотой байнат.

Бүхы колхознигуудай мэдэрэл болбосоролые улам дээшэнь дэбжээхэ, хүн бүхэниие үнэн сэхээр ажалладаг болгохо ёһотойбди. Социалис обществын гэшүүдэй дундаһаа ямар нэгэн хүнэй ажалһаа зайсан хулжаад байгаа һаань, тэрээндэ нүлөөлхэ хэрэгтэй. Моральна нүлөөлэлгөөр тэрэнэй заһархагүй байгаа хадань, хуулиин хэмжээ абаха хэрэгтэй болоно. Иимэ ушарай тохёолдоод байгаа һаань, прокуроршье танда туһалха ёһотой, тэрэнэй хамаархалгашье туһатай болохо байна. Минии һанахада, эли ха?

Эли,— гэһэн үгэнүүд дуулдана. **(Альга ташалга).**

«Үсхэхын тула мал худалдан абаха хэрэгтэ колхозуудай гаргашалһан мүнгэн олзо налогоор һомологдохо ёһогүй, ондоогоор хэлэбэл, тэрэ мүнгые налог һомологдохо олзоһоо тусгаарлаха хэрэгтэй гэжэ һананабди. Мүнгэн сангай эмхи зургаанууд тиигэхэ дурагүй юм, тиигээд мал худалдан абалгые таһалдуулжа болохо байна. Тиихэдээ зүб юумэ хэнэ гээшэ гү?» гэжэ нэгэ бэшэг соо хэлэгдэнэ.

Энэнь зүб гү, али буруу гү гэжэ хэлэхэ аргамгүй. Шэнжэлжэ үзэхэ хэрэгтэй. Мүнгэн сангай эмхи зургаанууд зүбөөршье тиигэһэн байжа болохо, магад буруушье юумэ хэһэн байжа болохо. Гүрэндэ багаар түлэхэ арга боломжо олгодог юумыел зүб гэжэ зарим колхознигууд тоолодог байха юм. Теэд энэнь гүрэнэй ашаг туһын талаар харабал, ходошье зүб болохогүй байдаг. Нэгэ үгөөр хэлэбэл, колхозуудташье, гүрэндэшье хохидолгүй байхын тулада һайтар шэнжэлжэ үзэхэ хэрэгтэй. Тиигэбэл зүб болохо гэжэ һананаб. **(Альга ташалга).**

Нүхэдүүд! Совет арад 1957 ониие амжалтатайгаар дүүргэв. Хүтэлбэрилгын шэнэдхэгдэн хубилгагдаһанай һүүлээр промышленностиин хүдэлмэринь бүри һайжараа. Энэ ушарые мүнөө бүгэдөөрэн мэдэрнэ. Иимэ шэнэдхэлгэ хэхэдэ хэр үрэ гараха ааб даа гэжэ маргадаг байһан хүнүүд партиин Центральна Комитедэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, СССР-эй Верховно Соведэй гаргаһан шиидхэбэриин яашагүй зүбые бодото байдалһаа хаража үнэншэхэ ёһотой. Манай промышленностиин улам дээшээ дэбжэжэ байхые харахадаа, бүхы совет хүнүүд баясана. 1958 ондо «СССР-эй промышленность бүри һайнаар ажаллажа, гүрэнэй түсэбүүдые амжалтатайгаар дүүргэхэ, үлүүлэн дүүргэхэ байһандань найданабди.

Промышленностиин хүгжэн дэбжэхэтэй хамта, социалис хүдөө ажахымнай улам улам урагшаа дабшалсана. Хүдөө ажахын үйлэдбэриин хүсэтэ ургалтые элирхэйлэн харуулһан гайхамшаг тоонууд КПСС-эй Центральна Комитедэй, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй зүгһөө хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдтэ хандаһан Хандалга соо дурдагдана. Энээн тухайда танай энэ зүблөөн, нүхэр Мазуровай элидхэл гэршэлнэ. Белорус арадай түйлалтанууд болон зорилгонууд тус элидхэл дотор тодоор найруулагданхай.

Совет таряашадай, бүхы совет арадай амжалтанууд тухайда гэршэлһэн зарим тоо баримтануудые дурдан харуулха хүсэлэнтэй байнаб. 1957 ондо хүдөө ажахын продукт үйлэдбэрилгые бүри ехэ болгообди. Жэшээлэн хэлэбэл, 1957 ондо бэлэдхэгдэһэн малай шэгнүүр 1956 онойхитой жэшэхэдэ —550 мянган тонноор, 1953 онойхитой жэшэхэдэ —1 миллион 400 мянган тонноор нэмэһэн байха юм. Гахайн мяха бэлэдхэлгэ тэрэл үе соо 564 мянган тонноор, 983 тонноор, һүн—3,2 миллион, 9,8 миллион тонноор, нооһон—34 мянган, 83 мянган тонноор, сахарай свёкло—69 миллион, 155 миллион центнерээр нэмэһэн байна. 1957 ондо заводуудаар тоһо гарган абалга 1956 онойхиһоо 77 мянган тонноор, 1953 онойхиһоо 282 мянган тонноор ехэ болоһон байгаа.

Ниитын ажахы улам бэхижэжэ, колхозуудай мүнгэн олзонь нэмэһэн, колхознигуудай ажалта үдэртэ үгтэдэг мүнгэн нэмэһэн байна. 1952 ондо колхозуудай мүнгэн олзо 42,8 миллиард түхэриг байһан аад, 1956 ондо 94,6 миллиард түхэриг гэхэ гү, али 2,2 дахин ехэ болоо, 1957 ондо бүри ехээр нэмэхэ.

Хубаагдадаггүй фондدо оруулагдаһан мүнгэнэй хэмжээн 1952 ондо 7,4 миллиард түхэриг байһан һаа, 1956 ондо—16,7 миллиард түхэриг, ондоогоор хэлэбэл 2,3 дахин ехэ болоо. 1952 ондо колхознигуудай ажалта үдэртэнь 12,4 миллиард түхэриг мүнгэн үгтэһэн һаа, 1956 ондо—42,2 миллиард түхэриг боложо, 3,4 дахин нэмэһэн байна. 1957 ондо колхознигуудай ажалта үдэртэ үгтэхэ мүнгэнэй нэмэхэ байһаниинь дамжаггүй.

Зарим областьнууд, районууд, колхозуудай жэшээнүүд бүри гайхамшаг байха юм. Жэшээлхэдэ, Курска областиин колхозуудай мүнгэн олзо доход 1953 ондо 230 миллион түхэриг байһан аад, 1957 ондо —1 миллиард үлүүтэй түхэриг болоһон гэхэ гү, али 4,3 дахин нэмэһэн байна.

Продукци үйлэдбэрилгын эршэмтэй түргэнөөр дэбжэлгэ—СССР-эй хүдөө ажахын мүнөөнэй хүгжэлтын онсо шэнжэнь болоно. Һүүлэй 3—4 жэлэй турша соо үйлэдбэрилэгдэһэн, бэлэдхэгдэһэн хүдөө ажахын продуктын жэл соохи дунда жэшээнэй ургалтые абажа урда жэлнүүдэйхитэй жэшээд үзэбэл, нилээд ехэхэн илгаан гараха. 1954—1957 онуудта жэл соо дунда жэшээгээр орооһото культурануудые үйлэдбэрилгэ 1950—1953 онуудайхиһаа 27 процентээр дээшээ, бэлэдхэгдэһэниинь 22 процентээр дээшээ; мүн тэрэл үе соо сахарай свёкло—37 ба 36 процент; түүхэй хүбэн—13 ба 12 процент; улаһанай волокно—91 ба 98 процент; овощь—39 ба 81; мяхан —26 ба 51; һүн—29 ба 62; нооһон—25 ба 41 процент гэхэ мэтээр дээшээ байгаа.

Эндэ нэрлэгдэһэн тоонуудһаа иимэ тобшолол хэжэ болохо байна гэбэл: һүүлэй үедэ үйлэдбэрилэгдэһэн продуктын ехэ хэмжээтэй байһан ушарынь хүдөө ажахыдахи амжалтануудаймнай бата бэхи байһые гэршэлнэ.

Эрэгтэй, эмэгтэй колхознигууд, МТС болон совхозуудай хүдэлмэришэд, агрономууд, зоотехнигүүд, хүдөө ажахыда хүдэлмэрилдэг инженернүүд болон эрдэмтэд эдэ амжалтануудые түйлаһан байна.

Нүхэдүүд! Ороной ондоошье нютагуудай хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд танай зүблөөе ехээр һонирхожо байна. Тиимэһээ, ехэ уялганууды абаад, тэдэнээ амжалтатайгаар дүүргэжэ байһан хүнүүд тухай хэдэн үгэ хэлэхые хүсэхэ байнаб.

Газарайнгаа 100 гектар бүридэ 100 центнер мяха, 300—400 центнер һү абахын түлөө мүрысөөн нёдондо жэлэй апрель соо Воронежэдо болоһон зүблөөн дээрэ эхилһэн байгаа. Энэ мүрысөө үүсхэгшэд хэлэһэн үгэдөө хүрөө. Тэдэниие нэрлэхэ хэрэгтэй болоно.

Тамбовско областиин Коминтернын нэрэмжэтэ колхоз (колхозой түрүүлэгшэнь нүхэр Андреева) 1957 ондо газарайнгаа 100 гектар бүридэ 60 центнер, 1960 ондо—170 центнер мяха абаха гэһэн уялга орон дотороо анха түрүүн абаһан юм. Энэ колхоз, үнэндөө, 1957 ондо 100 гектар бүриин 102 центнер мяха абаа. Курска областиин Калиновска тосхоной колхоз (колхозой түрүүлэгшэнь нүхэр Грачев) газарайнгаа 100 гектар бүридэ 78 центнер мяха абахабди гэһэн аад, 102 центнер абаһан байна. Воронежско областиин «Заря социализма» колхоз (колхозой түрүүлэгшэнь нүхэр Батухтин) 100 гектар бүридэ 61 центнер мяха абаха уялга үгэһэн аад, 65 центнер мяха абаһан байха юм. Белогородско областиин Сталинай нэрэмжэтэ колхоз (колхозой түрүүлэгшэнь нүхэр Руденко) 100 гектар бүридэ 70 центнер мяха абаха уялга абаһан аад, 72 центнер абаа. Воронежско областиин Шишовско МТС-эйхид (директорынь нүхэр Тимашева) МТС-эй зоно доторхи колхозуудай газарай 100 гектар бүридэ дунда жэшээгээр 41 центнер мяха абхуулха гэжэ оролдохобди гэһэн аад, 44 центнер мяха абхуулаа. Липецкой областиин Куйбышевай нэрэмжэтэ колхозой шубуушан нүхэр Зотова шубуунай фермэдэхи үндэгэлхэ шубуун бүриһөө дунда жэшээгээр 165 үндэгэ абахаар найдуулһан аад, үнэндөө 204 үндэгэ абаһан байна. Уялгануудаа хэблэлдэ тунхаглуулһан ондоошье колхозууд хэлэһэн үгэдээ хүрөө. Жэшээлбэл, Чувашска АССР-эй Вурнарска районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Коротков) зуун гектар бүридэ 100 центнер мяха абахабди гэжэ найдуулһан аад, 115 центнер абанхай. Ростовско областиин Сальска районой Сталинай нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Чеховской) зуун гектар бүридэ 100 центнер мяха абахабди гэһэн аад, 104 центнер абаһан байна.

Эдэ колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, колхознигууд бүхы совет хүнүүдые омогорхуулна. Партиин табиһан зорилгонуудые дүүргэхэ хэрэгтэ арад түмэниие эмхидхэжэ шададаг, дүй дүршэлтэй хүтэлбэрилэгшэдэй колхозуудые толгойлоо һаань, иимэ гайхамшаг амжалтанууд түйлагдажа болохо байнал, нүхэдүүд. Иимэ колхозууд—ганса нэгэн бэшэ, харин тэдэнэй тоо мүнөө хэдэн зуугаад, мянгаад боложо байһыень мэдэрхэдэ аятай баясамаар. Хүдөө ажахын асуудалнуудаар партии, правительствын гаргаһан шиидхэбэринүүд гээгдэнги колхозуудые барандань түрүүшүүлэй зэргэдэ хүрэтэр үргэхэ арга хангаа. Хүдөө ажахыдахи арга боломжонуудаймнай али тухай ехэ байһые харуулһан жэшээнүүдэй нэгэндэ танай анхарал хандуулхые хүсэнэб.

Смоленскэ областиин Гжатска районой Радищевай нэрэмжэтэ колхоз бии. Смоленскэ область, мүн Белорусси дайнай үедэ һандаргагдажа, хүдөө ажахынь задагайрһан байгаа. Һаяшаг болотор эндэ олохон һулабхиюу колхозууд бии байһан юм. 3—4 жэлэй үеэр Радищевай нэрэмжэтэ колхозшье тиимэнүүдэй тоодо ородог байба. Энэ колхозые мүнөө хараад үзыт! Эдлүүриин газарай зуун гектар бүриһөө 1953 ондо 7,5 центнер мяха абаһан аад, 1957 ондо—60 центнер мяха, тэрэ тоодо хахалагдадаг газарай зуун гектар бүридэ 2 центнер гахайн мяха абадаг байһан аад, 100 центнер абадаг болоһон байна. 1953 ондо эдлүүриин газарай зуун гектар бүридэ 57 центнер һүн һаагдаһан аад, 1957 ондо 400 центнер һүн һаагдаһан байна. 1953 ондо үнеэн бүриһөө 1552 килограмм һүн һаагдаһан һаа, 1957 ондо 5 мянган килограммһаа дээшэ болоо. Үрэһэн болохо улаһанай ургаса 39 килограммһаа 6 центнер хүрэтэр, улаһанай волокногой —50 килограммһаа 10 центнер хүрэтэр нэмээ. 1953 ондо мүнгэн доходынь бүхы дээрээ 160 мянган түхэриг байһан аад, 1957 ондо 5 миллион 485 мянган түхэриг болоо. 1953 ондо ажалта үдэр бүриин 58 мүнгэн үгтэһэн һаа, мүнөө жэлдэ 10 түхэриг мүнгэн, ехэ хэмжээтэй продукт хубаагдаа.

Хамтын ажахын һайнаар хүгжэһэнэй ашаар, культурно-ажаһуудалай хүдэлмэриин асуудалнууд амжалтатайгаар шиидхэгдэхэ аргатай болоһон байна. Һүүлэй хоёр жэлэй турша соо энэ колхоздо клуб, хүүгэдэй ехэ яслинууд, бани, радиоузел баригдаһан, кино гаргаха тусхай газар түхеэрэгдэһэн, колхознигуудта зорюулжа 160 гэр баригдаһан байна.

Партиин бүхы шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө, колхозоо һайн хүдэлмэрилэгшэдтэй болгохын түлөө партийна организациин, бүхы колхознигуудай эмхидхэһэн эрид шууд тэмсэл колхозой дэбжэлтын эшэ үндэһэн болоо. Хүдөө ажахын банкын районно таһагые даагша байһан нүхэр Денисенков 1954 ондо энэ колхозой түрүүлэгшын тушаалда һунгагдаад, оролдосотой һайнаар ажаллажа, колхознигуудые шадамараар толгойлоо.

Партимнай олон тиимэ хүнүүдые орон дотороо хүмүүжүүлһэн байна. Энэ хадаа манай хүсэн, коммунис байгуулалтын түсэбүүдые амжалтатайгаар бэелүүлхэ эшэ нүхэсэл болоно.

Орон доторхи ондоо республиканууд шэнгеэр, Белорусска ССР хүдөө ажахыдаа амжалтануудые түйлаа. Республикын хүнүүдэй ажалынь үндэрөөр сэгнэгдэжэ, дээдэ хайранудта хүртэбэ. Гүрэмнай түйлаһан аша габьяагай түлөө үршөөл хайрада хүртөөдэг гээшэ, тиигэбэшье бултанда шахуу бага сага авансаар үгэдэг байха. **(Альга ташалга).** Минии хэлэһые зүбөөр ойлгохо байхат гэжэ һананаб. Республикын хүдөө ажахын түрүүшүүл үршөөл хайрада хүртэхөөр габьяатай байгаа, Белоруссиин газар дайдын юу үгэхэ шадалтай байһыень харуулаа. Гэхэ зуура, республика доторхи үйлэдбэриинтнай ургалтын дунда жэшээнэй тоонуудые абаад үзэбэл, багашаг байна. Тиигэбэшье, саашадаа бүри түргэнөөр дабшаха байһандатнай партиин Центральна Комитет, Советскэ правительство этигэнэ. Мүнөө яһала түргөөр ябажа байнат. Орденуудые абажа, убсүүндээ омогорхон хадахадаа, бүри ехээр зоригоо бадаруулха, белорус арадай юу хэжэ шадахые үшөө дахин харуулха байһантнай дамжаггүй. **(Удаан үргэлжэлһэн альга ташалга).**

1957 он дотор Белоруссиин колхозууд эдлүүриин газарай зуун гектар бүридэ амидын шэгнүүрээр 16,1 центнер гэхэ гү, али 1956 онойхиһоо 27 процентээр дээшээ мяха абаа. Процентнь һайн, ургалтаншье һайн байна, тиигэбэшье эхин тоонууд багашаг байгаа. Зуун гектар бүридэ 9,8 центнер—1956 онойхиһоо 1,7 дахин ехэ гахайн мяхан абтаа. Мүн баһа ургалтын талаар һайн болобошье, ниитэ хэмжээнь үшөөл багашаг байна. Эдлүүриин газарай зуун гектар бүридэ 93,5 центнер гэхэ гү, али 1956 онойхиһоо 56 процентээр дээшээ һүн абтаа. Колхозуудтахи нэгэ үнеэнһээ абтаһан һүнэй дундуур хэмжээн 1954 ондо 897 килограмм байһан аад, харин 1957 ондо —1575 килограмм болоо.

Танай түйлалтанууд иимэл байна. Эдэтнай мүнөөдөө дундуурхан гээшэ. Зүгөөр, танайда ехэ арга боломжонуудай бии байһые гэршэлнэ. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй даалгабариие дүүргэхэдэмни, онсо шалгарһан нүхэдтэ ехэ амжалтануудые түйлаһанайнь түлөө, мүн ерээдүйдэ дүүргэхэ амжалтанудай түлөө авансаар шагналнуудые барюулхадамни намда ехэл аятай байна. **(Энеэдэн. Альга ташалга).** Нүхэдүүд, бүри һайнаар ажаллыт. Белоруссида тиигэхэ арга боломжо яһала биил. Партиин Центральна Комитет, тэрэшэлэн правительство таанадта материальнашье, гол түлэб моральнашье, мүн шүүмжэлэлээршье туһалха байха. **(Энеэдэн. Альга ташалга).** Тииһээ тиитэрээ, шүүмжэлэл гээшэмнай түлөөһэгүйгөөр табигдадаг ха юм даа, бюджедтэ түбэггүй байдаг. **(Энеэдэн).**

Белоруссиин хүдөө ажахы бараг дашагүй ехэ нөөсэ баялигуудтай. Минскэ районой Гастеллын нэрэмжэтэ колхоз 1957 он дотор газарайнгаа зуун гектар бүридэ 66,8 центнер мяха абаа. Ямаршье областиин иимэ түйлалтатай байхадань омогорхонобди. Эндэхи колхознигууд зуун гектар бүридэ 375 центнер һү һааһан байха юм. Гайхамшаг үрэ дүн гээшэ! Зүгөөр, нүхэд Игнатов, Мазуров болон бусадтай тэндэ хүрэхэдэмнай, колхозоо магтахаһаа гадна, мүн ашаглагдаагүй арга боломжонууд тухайдаа дурдаһан байна. Сохом тиимэ гэжэ колхознигууд зүбшөөрөөд, 1958 ондо газарайнгаа зуун гектар бүридэ 100 центнер мяха, 500 центнер һү абахын түлөө тэмсэхээр шиидээ.

Бидэнэр «Новый быт» колхоздо мүн лэ хүрөөбди. Энэ колхоз 1957 ондо газарайнгаа зуун гектар бүридэ 50 центнер мяха, 275 центнер һү абаһан байна. Энэнь баһал муу бэшэ, харин Белорусси доторoo һайншье гэхээр. Правлениинь гэшүүдтэй баһал бага сага хөөрэлдөөбди, тэдэнэр 1958 ондо газарайнгаа зуун гектар бүридэ 100 центнер мяха абахын тула нөөсэ арга боломжоёо бүри һайнаар шэнжэлжэ үзэхэ гэжэ шиидээ.

Нүхэдүүд! Энэ трибуна дээрэһээ олохон хүн үгэ хэлэбэ. Тэдэниие шагнаһан хүн бүхэнэй зүрхэ сэдьхэлынь иимэ гайхамшаг хүнүүдтэй байһандаа баясан омогорхоо. Республикын партийна организаци ямар гайхамшаг һайн кадрнуудые хүмүүжүүлээ гээшэб, харыт. Үйлэдбэриин эрхим бэлигтэй эмхидхэлшэдэй нэгэн, «Рассвет» колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Кирилл Прокопьевич Орловский, БВО-гэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ—Тимофей Егорович Смирнов эндэ һуунад. Нүхэр Смирновой үгэ хэлэжэ байхада, уялгатнай багашаг байна гэжэ хажуу тээһээнь хүндэлдөөд дуугараа һэм. Намайе юунэй түлөө зэмэлбэт, би газарайнгаа зуун гектар бүридэ 100 центнер шахуу мяха үгэжэ байна бшууб,—гээд хэлэжэ магад. Колхозынь үнэхөөрөө гайхамшаг амжалта түйланхай. Гэхэтэй хамта, нүхэр Смирновые би мэдэхэб. Энэ хүн бүри ехэ юумэ түйлажа шадахал байха. Тиимэл ушарһаа, нүхэр Смирнов, танай үгэ хэлэжэ байхада хажуу тээһээ хүндэлдэн дуугарһан байгааб. Та намайе ехээр омогорхуулнат, тантай хоёрдохёо уулзабаб. Ленинградта болоһон зүблөөнэй үедэ түрүүшынхеэ уулзаа һэмди. Танай колхозой хэрэгүүд бүхы оронииемнай омогорхуулна. Үсэгэлдэрэйнгөө амжалтаар таниие сэдьхэлээ ханашагүй байха гэжэ этигэнэб. **(Альга ташалга).**

Коминтернын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ Илья Васильевич Сергеев эндэ баһал үгэ хэлээ. Тэрэнэй хэрэг гайхамшаг һайнаар ябажа байна, хүтэлбэрилдэг колхозойнь саашадаашье онсорон шалгарха байһаниинь дамжаггүй. Руденскэ районой «Перамога» колхозой түрүүлэгшэ Татьяна Иосифовна Жигалко—гайхамшаг эхэнэр юм. Энэ нүхэр урдань дулаахан кабинет соо хүдэлөөд, горьтойхон салин абадаг байгаа. Теэд, энэ коммунист колхозой түрүүлэгшэ боложо, бэрхэшээлнүүдые дабахаар зориһон байна. Татьяна Иосифовна ажал хэрэгтээ амжалта түйлажа шадаа. Манайда иимэ эхэнэрнүүд олон болог лэ, иимэ эхэнэрнүүдые, иимэ арюун һайхан ябадалые һайшаан һажаадаг эрэшүүлшье олон болог лэ. **(Альга ташалга).**

Гастеллын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ Михаил Никитич Володько, «Новый быт» колхозой түрүүлэгшэ Александр Петрович Лагацкий, «За Родину» колхозой түрүүлэгшэ Пелагея Никандровна Ковалева, «Россь» совхозой директор Григорий Иванович Шевяков, Ждановай нэрэмжэтэ колхозой һаалишан Лидия Ивановна Осиюк, мүн эндэ үгэ хэлэжэ дүй дүршэл тухайгаа хөөрэһэн бусад олон нүхэд тухай дурдангүй байхын аргагүй. Тэдэнэрэй шэнэ амжалтануудые түйлахыень хүсэебди, мүн таанар бүгэдөөрэн тэдэниие һажааха, шэнэ юумые дэмжэхэ, түрүү хүнүүдһээ һургаал абахаяа эшэхэгүй, түрүүшүүлэй түйлаһан тиимэ амжалта түйлахын түлөө үсэд оролдосотойгоор тэмсэхэ ёһотойт. Хүсэд нэтэрүүгээр ажаллаһан хүнүүд лэ бэрхэшээлнүүдые дабажа, партиин уряалдаг дээдэ зэргын илалта амжалта түйлажа шадаха байна. **(Альга ташалга).**

Нүхэдүүд, танай түрүү колхозуудай түйлалтануудай, мүн районууд, областьнуудай дундуур түйлалтануудай хоорондо ехэ алгасал гаранхай. Һайн юумэн тухайдатнай хэлэхэһээ гадна, мүн дутуу дундануу тухай хөөрэлдэхэдэ, таанадта ашатай туһатай байха. Могилёвско районой Коминтернын нэрэмжэтэ колхозые (түрүүлэгшэнь нүхэр Сергеев) абаад үзэе. Энэ колхоз 1957 ондо газарайнгаа зуун гектар бүридэ 81,9 центнер мяха, 484 центнер һү абаһан байна. Харин Могилевско район газарайнгаа зуун гектар бүридэ миил 15,2 центнер мяха, 112 центнер һү абаһан байха юм. Хараад үзыт даа, нэгэ колхозой алмаз шэнгеэр яларжа байхада, харин райониинь алмазай түһөөтэй бэшэ, эгээн юрын шабар шэнги гэхээр байна бшуу. Түрүү дүй дүршэл тухай гоёор хэлэдэг аад, харин бодото хэрэг дээрэ тэрэниие дэлгэрүүлхын тула өөдтэй юумэ хэнэгүйт гэжэ партиин райкомой секретарьта, районно гүйсэдкомой түрүүлэгшэдэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Могилевско область доторхи дундуур тоо бүри доошоо байна. Областиин колхозууд зуун гектар бүридэ миил 12 центнер мяха, 85 центнер һү абаа. Обкомой секретарь нүхэр Сикорскиин эндэ үгэ хэлэхэдэнь, альгаашье ташаһан байха. Теэд, областиин дүнгүүдые абаад харабал һулахан байна. Могилевско областиин хүтэлбэрилхы нүхэд, хэрэгээ саашадань иимээр ябуулжа болохогүйл даа.

Колхознигууд, районуудай хүдэлмэрилэгшэд, областиин партийна, советскэ организацинууд энээнһээ зохихо тобшолол хэхэ ёһотой. Сергеев, Орловский гэжэ нүхэдөөр гансашье омогорхохо бэшэ, тэдэнэй хүтэлбэрилдэг колхозуудай түйлалтануудые, дүй дүршэлыень ажал хүдэлмэридөө нэбтэрүүлхэ хэрэгтэй. Районуудайнгаа хүдэлмэрилэгшэдые эмхидхэжэ шадаха, бүхы ажахынуудые түрүү колхозуудай зэргэдэ үсэд оролдосотойгоор гаргажа шадаха байһанаа областиин хүтэлбэрилэгшэд харуулха зэргэтэй.

Нүхэдүүд! Мал ажалда түйлаһан амжалтануудаа шэнээр, онд[...]
сэгнэдэг болохо ёһотойбди. [...]
иигээд эдлүүриин газарай 10[...]
тар бүхэндэ үнеэдэйнгээ, [...]
малайнгаа тоо толгой олошор[...]
мяха, һү ехээр абадаг болох[...]
рилго урдаа табиха ёһотойбд[...]

Мүн саашадаашье үнеэдһэ[...]
һаалгаяа бүхы хэмжээгээр [...]
лүүлжэ байха хэрэгтэй. Н[...]
хэлэе, үнеэдһээ бага һү [...]
колхозууд, бүхэли районууд [...]
бии. Тиимэ ажахынуудые, ра[...]
дые гээдэлһээнь гаргажа, [...]
ашаг шэмые дээшэлүүлхэ ас[...]
да саг үргэлжэ анхаралаа т[...]
байха хэрэгтэй. Тиихэтээ [...]
мал ажалда түйлаһан амжал[...]
даа сэгнэхэдээ эдлүүриин га[...]
зуун гектарта хэды үнеэнэй, [...]
шэмэ үгэдэг бусад малай хэд[...]
һаниие заатагүй хараадаа [...]
хэрэгтэй. Концентрированнэ т[...]
гаргашалангүйгөөр, силос эд[...]
лэ, үнеэнһээ хоёр мянга ха[...]
гурба мянган килограмм һү [...]
болохо байна. Энээн тухай [...]
хуушанай танил, Латвийска [...]
эй «Авангард» колхозой түр[...]
шэ нүхэр Лейтанс хэлээ. С[...]
ашаар иимэ ехэ һү һаажа б[...]
байһан хадань, үнеэдэйнгээ тоо[...]
гойе олошоруулха ехэ арга б[...]
жонууд манда бии боложо [...]
Колхозуудта малай олон ба[...]
полинуудаа үтэгжүүлхэ, наг [...]
ехэ байха, ургасамнай дээшэл[...]

Теэд үнеэдэйнгээ тоо толгой[...]
шоруулхын түлөө хаа хаа[...]
зохихо тэмсэл хэгдэнэгүй. К[...]
зуудта эдлүүриин газарай [...]
гектар бүхэндэ зургаан үн[...]
хүртэхэдэ, харин колхознигу[...]
хоёр дахин олон — арбан [...]
үнеэн хүртэнэ. Тиимэһээ колхо[...]
гууд өөһэдынгөө бууса шадара[...]
зарта колхозуудта орходоо [...]
дахин ехэ наг шэбхэ суглу[...]
бшуу.

Үнеэдэйнгээ тоо толгойе ол[...]
руулхын түлөө тэмсэхэ тухай [...]
үүсхэл энэ зүблөөн дээрэһээ га[...]
Гастеллын нэрэмжэтэ, «Новый [...]
колхозууд эдлүүриин газарай [...]
гектар бүхэндэ 22 үнеэтэй бо[...]
тиихэдэ «Рассвет» колхо[...]
үнеэтэй болохо гэһэн зорилго[...]
даа табиба. Белоруссида энэ т[...]
үнеэ барихада эгээл таарамж[...]
Белоруссиин колхозуудта зуун [...]
тар газарта 20—25 үнеэ барих[...]
жэ һая би хэлэхэдээ алдуу г[...]
жа болооб. 25—30 гэжэ гү, ал[...]
гэжэл хэлэхэ хэрэгтэй байгаа[...]
Хэрбээ тиимэ алдуу гаргаа һаа[...]
тэрэнээ арад зоной урда мэдэр[...]
харин таанар зуун гектар газа[...]
30 үнеэтэй болохын түлөө тэмс[...]
(Альга ташалга).

Белоруссида, мүн ороной бу[...]
шье газар нютагуудта шубуу [...]
хэбэрилгые бүхы хэмжээгээр [...]
жэхэ, урмашуулха хэрэгтэй. Т[...]
республика орооһото таряанай [...]
публика гэжэ тоологдодог[...]
гүй һаа, нуур сөөрэму[...]
най олон. Эндэ шубуудайл (га[...]
нугаһануудай) орон байха ёһо[...]
Танай колхозууд хэды шэнээн [...]
буунай мяха абажа шадахаб [...]
мүнөө хэлэхэ аргамнигүй. Зү[...]
иимэ арга боломжотой байгаад, [...]
рилгынгаа газарай зуун гектар [...]
хэндэ хэдэн арбаад центнер [...]
буунай мяха абажа шадаха б[...]
һантнай сохом. Мүн тэрэшэлэн [...]
вида, Литвада, Эстонидо, Моск[...]
гай, Смоленскын, Рязанска [...]
лон бусад областьнуудта шу[...]
олоор үсхэжэ болохо. Галуу, н[...]
һанай мяхан жэгтэй һайн, тиимэ[...]
бидэнэр совет хүнүүдтэ шубуу[...]
мяха ехээр үйлэдбэрилдэг бол[...]
ёһотойбди.

Үнгэрэгшэ жэлдэ Сталинска [...]
ласть хамта 4,5 миллион шубуу[...]
ханда үсхэбэрилжэ, орооһото [...]
гамалнуудайнгаа зуун гектарта [...]
центнер шубуунай мяха абаа. П[...]
морско районой XX партсъезд[...]
нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгш[...]
нүхэр Нестеренко) орооһото ур[...]
малнуудайнгаа зуун гектарта [...]
центнер шубуунай мяха абаа. [...]
колхоз далайн эрьедэ байдаг т[...]
шубуу аргагүй олоор үсхэдэг ю[...]

Краснодарска хизаарай Канев[...]
районой колхозууд, совхозууд [...]
ондо 530 мянган нугаһанай д[...]
бараа томо болгоо. Энэ район[...]
Сталинай нэрэмжэтэ колхоз [...]
мянган нугаһа шахажа, гүрэн[...]
180 тонно шубуунай мяха туш[...]
гаа гэхэ гү, али орооһотой ургам[...]
нуудайнгаа тарилгын зуун гект[...]
та 50 центнер шубуунай мяха а[...]
һан байна. Энэмнай тала газар[...]
Харин таанар уһан соо һуун[...]
нуур намагуудтнай, гол горхону[...]
тнай аргагүй олон, теэд колхозу[...]
татнай галуу, нугаһанууд үсөөн[...]

Ямар нэгэн шубуу, галуу гү, [...]
нугаһа, үгышье һаа тахяа гэхэ [...]
тэшэлэн шубуудые үсхэбэрилхэ [...]
га боломжо область, республи[...]
бүхэндэ бии. Урда зүгтэ орхо[...]
Белоруссида шубуу, иланга[...]
уһанай шубуудые үсхэхэ арга [...]
ломжо ехэ. Теэд шубуудтнай үсө[...]
Колхоз бүхэндэ гаргажа үзэхэ[...]
230 шубуун лэ хүртэнэ. Латвийс[...]

(*Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта*)

1958 оной январиин 22-то Белорусска ССР-эй хүдөө ажахын түрүүшүүлэй зүблөөн дээрэ

нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн үгэ

(Үргэлжэлэл)

...ой колхозууд Белоруссиин ...зуудта орходоо ороо̄һото ур...нуудай тарилгын талмайгаар ...ахин бага байбашье, гүрэндэ ...э ехээр тушаагаа. Танай рес...кын колхозуудай түрүүлэг..., совхозуудай директорнүүд ...у үсхэбэрилгэеэ һайжаруулха ...гэжэ найдагдаха байна.

...дэ үгэ хэлэһэн нэгэ нүхэр туу...ууд тухай хөөрөө. Бишье баһал ...йл гэжэ байдагби. Туулайн ...н амтатай, арһаниинь һайн...эд туулайнуул хаанашье үдэ... харууһа багатай. Туулайнууд ...гэн, үхэдэг гэжэ зарим ...элдэг. Энээн тухай юу хэлэл... Муу эзэтэй байгаа һаа, туу...аа байтагай шүдхэршье хосор... (Энеэдэн). Хэрбээ колхозууд ...у, туулай үсхэбэрилгэдэ һана...табидаг болоо һаань, танайда...нугаһа, галуунууд, туулайнууд ...олохол.

...куруза ехээр ургуулдаг боло...эрилгодо нэгэ бага тогтожо ...ыемни зүбшөөгыт. Кукурузa...адли хэһэн ажалые харюулха ...э ургамал үгы юм гэжэ би ур... хэлэдэг һэм, мүнөөшье дабта...хэлэхэ хүсэлтэйб. Зүгөөр, энэ ...малда дуратай, хайшан гэжэ ...рузаяа һайнаар ургуулхамнайб ... оролдожо байдаг хүнүүдтэл ...мнай ажалыень һайнаар ха...даг байна бшуу. Хэрбээ энэ ур...лые һайнаар мэдэнгүйгөөр ...а һаа, илангаяа кукурузые ...доо хараа үзөөгүй хүнэй таряа ...һайн ургаса хэзээдэшье абта...й. Юумэ бүхэниие мэдэхэ, ...аха, шудалха хэрэгтэй ха юм... ...эл һаа, амжалта туйлахаш.

...лоруссида кукуруза тариха хэ...эй. Хэрбээ оролдосотойгоор ха...алаад байгаа һаа, танай эндэ ...уруза гектар бүридэ 500 цент... үшөө дээшэшье ногоон эшэ на... буурсагуудые үгэжэ болохо. ...ин танай колхозууд үнгэрэгшэ ...дэ силостэ кукуруза тараад, ...арай оройдоол 97 центнер ур... хуряагаа бшуу. Энэ даншье ..., Белоруссиин эрхэ байдалда ...ье тааранагүй, юуб гэхэдэ, та...ье республикада түрүү колхо... 5—6 дахин ехэ ургаса хуряа...ха юм. Любанска районой «Чер...я змена» колхоз 80 гектарай ...үриһөө 750 центнер ногоон эшэ ...аануудые, буурсагуудые, Свир... районой Ленинэй нэрэмжэтэ ...хоз — 540 центнер, «Рассвет» ...хоз —410 центнер гэхэ мэтэшэ... ургаса хуряагаа.

...алайнгаа too толгойе ямараар ...шөруулха арга боломжотой ...антнай элитээр харагдана. Хи...рлашагүй, барагдашагүй ехэ ар...боломжонуудтайт! Хэрбээ гектар ...һөө 400—500 центнер кукуруза ...ядаг болоо һаа, зуун гектар ...арта 25—30 үнеэ бариад, эдээ...лжэ байхада хүсэд хүрэхэ тэ...л байха.

...Кукурузын һайн ургаса яагаад ...адаг бэ? Тон түрүүндэ, ...рэнэй шанарһаа Хүдөө ажахын ...инистерство үрэһэнэй асуудалые ...идхэхээр болоо. Энэ хадаа ...энэй гол зорилгонуудай нэгэн ха... Мүнөө союзна минис...ствын урда ямар шуха... зорилгонууд бии байнаб? ...н түрүүндэ, үрэһэнэй ба хүдөө ...ахын наукануудай хүгжэлтын ...удалнууд. Тиимэһээ хэдэн ...ллион хүнэй шудалхаар, ойл...отойгоор үрэһэнэй ажахы эрхил... тодорхой гурим зохёохо арга бо...жо министерствын хүтэлбэри...шэдтэ бии.

...Хаанаһаа, ямар сортын кукуру...н үрэһэ абаха байһан тухайгаа ...асть, район бүхэн мэдэжэ ...ха ёһотой. Холбоо барисаатай ...хын тулада ямар райондо, тус ... ажахыда ямар сортын үрэһэн ...зэгдэхэб, ургуулагдажа байхаб ...кэ хэлсэхэ, үрэһые тамгатайгаар, ...спорттайгаар ябуулха хэрэгтэй. ...спорт дээрэнь үрэһэнэй, сортын, ...аха шанарайнь тэмдэглэлнүүд ...гдаһан байха ёһотой. Хэрбээ ...эниие туйлажа шадаа һаамнай, ...курузын ургаса дээшэлүүлхэ нэгэ ...халын шухала зорилгомнай ...идхэгдэхэ байна.

...Кукурузые яажа ургуулха, тус...йлбал, үрэһые хэды шэнээн гүн...гыдэ тариха агротехникэ тухай хэ...н үгэ хэлэхэ хүсэлтэйб. Энэ хадаа ...гэ шухала асуудалнай болоно. ...аабаринууд дээрэ харахада, куку...зын үрэһые 10—12 сантиметр гүн...гыдэ тариха шухала байһан тухай ...шэгдэһэн байдаг. Юундэ, хаана...а иимэ too гараа гээшэб? Кукуру...һая болотор урда зүгэй ургамал ...жэ тоологдодог байгаа. Урда зүг... кукуруза тариха үедэ газарай ...рьһэн арбаад градус дулаантай ...олоһон байдаг. Тиигээд эгээ үрэһэ ...риха үедэ хүрьһэнэй дээдэ заха ...ташанхай байдаг юм. Тиимэһээ ...эрээ хуурай байһан газарта 5—6 ...нтиметр гүнзэгыдэ үрэһэ хэжэрхёо ...атнай, урганшьегүй байшажа бо...охо. Үрэһые шиигтэй газарта һуул...хын тула 10—12 сантиметр, зарим-даа үшөө гүнзэгы саана һуулгаха хэрэгтэй болоно.

Харин танайда тад ондоо. Эндэтнай газарай хүрьһэн шиигтэй, хатуу. Тиимэһээ үрэһые 12 сантиметр гүнзэгыдэ һуулгаа һаа, ёһотойгоор лэ хосоргоно гээшэт. Иимэ саана үрэһэ хэжэрхихэдэтнай газар дээрээшье ургажа гарахагүй. Белоруссида, мүн иимэрхүү газартай, сагай уларилтай бусад нютагуудта үрэһые 5—6 сантиметр гүнзэгыдэ һуулгаха хэрэгтэй. Харин зарим колхозуудта Т. Д. Лысенкын хэлээшээр хүндэ хүрьһэтэй газарта дүй дүршэлтэй колхознигууд шоройе миин хонхойлгоходоод лэ, үрэһөө һуулгажа, һүүлээрнь торфын холисо тэндэнь бага зэргэ хэлсэдэг. Иигэхэдэ халуун жэншүү болоод, үрэһэн түргэнөөр ургадаг байна. Кукурузын эшэнүүдые тойруулан саг соонь горьтойхоноор обоолохо гээшэ тон шухала. Эшэнүүдыень тойруулан шорой һайнаар обоолоо һаатнай хүрьһэн зохидоор дулаасажа, кукуруза түргэнөөр ургадаг юм.

Һайн агротехникэ хэрэглээд, һайнаар харууһалаад байгаа һаа, колхоз бүхэндэ гектарһаа 500—700 центнер кукурузын ногоон эшэ намаануудые хуряажа болохо. Тиибэшье сортовой һайн үрэһэн хэрэгтэй.

Москвагай областиин Красногорско районой «Луч» колхозой хүдөө ажахын гол ургамалнуудай ургасые харуулһан хэдэн too баримтануудые хэлэхэ хүсэлтэйб. Энэ тон һонирхолтой. Энээн тухай колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд бодожо үзэхэ ёһотой. Овёсой га бүриһөө 25 центнер ороохо, 30 центнер һолоомо хуряахада, тэжээлэй 3.430 единицэ; ногоон тэжээлдэ гэжэ таригдаһан вико-овёсой холисоһоо гектарай 280 центнер ногоон тэжээл хуряахада тэжээлэй 5.600 единицэ; тэжээлэй свёклын га бүриһөө (300 центнер свёкло, 100 центнер эшэ намаа)—тэжээлэй 4.500 единицэ үгөө; харин тиихэдэ ногоон тэжээлдэ, мүн силостэ гэжэ таригдаһан кукурузын га бүриһөө дунда зэргээр 410 центнер ургаса хуряагдажа, тэжээлэй 8.200 единицэ; ута эшэтэй сортын кукурузын гектар бүриһөө 860 центнер эшэ намаануүд, буурсагууд хуряагдажа, тэжээлэй 17.200 единицэ абтаа. Бодоодшье үзэгты ямар ургамал тарихада ашатайб?.

Кукурузые сэгнэжэ шадаһан, ургуулжа шададаг болоһон хүнүүд кукурузагүйгөөр ашаг шэмэ ехэтэй мал ажал эрхилхэ аргагүй байһанаа һайнаар мэдэнэ. РСФСР-эй хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн дээрэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Коротковой хэлэһэн үгэнүүдһээ тобшо тэдыгээр хэлэхыем зүбшөөгыт. Энэмнай бэлигтэй хүтэлбэрилэгшэ, айхабтар шадабаритай эмхидхэгшэ, ажал хүдэлмэриие һайн мэдэхэ хүн гэжэ нилээд суурхадаг болонхой юм. Кукуруза тухай тэрэ иигэжэ хэлээ:

«Һүүлэй жэлнүүдтэ хүдөө ажахын талаар ехэ юумэн хэгдээ. Энээниие арсашагүй. Энэ хадаа КПСС-эй Центральна Комитедэй, манай бүхы партиин, арадай аша габьяа мүн. Манай колхозооро0 эдлүүриингээ газарай зуун гектар бүхэндэ 115 центнер мяха абаһыемнай мэдэнэт. 1958 ондо эдлүүриин газарай зуун гектар бүхэндэ 130 центнер мяха абаха уялгатайбди.

Эгээл шухала юумэмнай тэжээл болоно. Тиимэһээ кукуруза тухай үшөө дахин хэлэхыемни зүбшөөгыт. Кукуруза тухай һайн һайн үгэнүүдшье хэлэгдэдэг, тэрэ муушалагдадагшье юм. Һаналаа табиһан, оролдоһон газарта кукуруза һайнаар ургана, харин юушье хэдэггүй хүнүүд лэ кукурузын нэрэ гутаана. Зарим хүнүүд кукурузын һайн ургаса хуряажа, һүтэйшье, мяхатайшье байдаг, харин зарим хүнүүдтэ кукуруза хосоржо, тэдэнэр һү, мяха багаар абана.

Зарим колхозуудта кукуруза юундэ урганагүйб? Юундэб гэхэдэ, тэрэнэй хойноһоо һайнаар харууһалнагүй бшуу. Гадна, үрэһэн гээшэ ехэ удхашанартай. Эгээл тиимэһээ түсхын түрүүндэ үрэһэнэй асуудалые ёһотойгоор шиидхэхэ зэргэтэйбди. Урдынхидаал адляар колхозуудые үрэһөөр хангажа байха болоо һаа, кукурузын нэрые гутааһантай тэнтэй. Кукуруза гээшэ манай ургуулдаг юрын лэ ургаса болохо ёһотой. Теэд манда оройдоол 15—20 процент ургаха шадалтай үрэһэ эльгээжэ байхадань, хайшан гээд бидэнэр тиигэжэ шадаха байна гээшэбибди? Иимэ үрэһэ эльгээхэдэнь абагшад һайнаар шалгажа үзэнгүйгөөр, тэрэ зандань тарижархихадань кукуруза хосоршоно.

Ямаршье билтагашалтагүйгөөр, үлүүдүүлжэ хөөрэлтэгүйгөөр: мүнөө кукуруза манайда, гансашье манайда бэшэ, хүршэ колхозуудтамнай, бусад районуудта айхабтар һайнаар ургажа, гектарай 600—700 центнер, заримдаа үшөө дээшэшье ургаса үгэнэ гэжэ хэлэхэ байнаб. Бүтүү шэрэнги шэнги үсхэнөөр ургана: кукуруза руу ороод, гэдэргээ гарахагүйш. Тиимэһээ би кукурузада бүхы анхаралаа табия гэжэ хэлэхэ байнаб. Хэрбээ бидэнэр кукурузые һайнаар ургуулжа шадаагүй һаа, һанаһан соогоо олон мал тэжээжэ шадахагүйбди.

Нэгэ жэшээ харуулая. Манай колхоздо август һарада гараһан мянган поршоонхо шахагдажа байна. Мүнөө фермэдэмнай мянганһаа дээшэ гахай бии. Хэрбээ тэдээниие таряагаар тэжээхэ болоо гээшэ һаа, тиимэ ехэ таряа хаанаһаа абахамнай гээшэб. Мэдэнэгүйб. Бидэнэр гахайнуудаа кукурузын силосоор тэжээнэбди. Хараа байса гахайнуудн ай таргална. Кукурузын эшэ намаануудые түрүүн хэршээд, буурсагуудтайнь хамта буйлуулдагбди. Кукурузаяа халуун уһанда хэжэ дэбтээгээд, бага сага, гурил хэлсэжэ амта оруулаад, гахайнуудтаа үгэдэг байнабди. Тиигэхэдэмнай гахай аргагүй дуратайгаар эдижэ, таргална, поршоонхонууд түргэнөөр томо болоно. Август һарынгаа поршоонхонуудые январь һарада, май, апрель һарануудайхиие—декабрьда гүрэндэ тушаахабди».

Элдэб ургамалнуудай тэжээлэй единицэ бүхэндэ хэды шэнээн ажалай гаргашалагдадаг байһаниие би урдань хэлэдэгшье һэм, мүнөөшье хэлэхэб. Гансашье тэжээлээр элбэг байха бэшэ, мүн тэжээлые гаргаша багатайгаар абахын түлөө оролдохомнай шухала бшуу. Мэргэжэлтэдэй зохёоһон нэгэ иимэ мэдээсэл бии. Кукурузын гектар бүриһөө 90 центнер буурсагуудые гэхэ гү, али 30—35 центнер хуурай ороохо, үшөө 210 центнер ногоон эшэ намаа хуряахада тэжээлэй 6750 единицэтэй тэнтэй юм. Хэрбээ кукурузын иимэ ургаса абахын тулада гаргашалагдаһан ажалые зуун процентээр абаад, энэ тухай тэжээлэй единицые абахаар бусад ургамалнуудые ургуулхада иимэ ажал: сахарай свёклодо—500 процент, хартаабхада—438 процент, тэжээлэй свёклодо—197 процент, овёсто—120 процент, турнепсдэ—1.407 процент ажал гаргашалагдаха байна. Энэ мэдээсэл дээрэһээ харахада, продукциин единицэдэ гаргашалагдаһан ажалые бодожо үзэхэ болоо һаа, кукурузада эгээл бага ажал гаргагдана.

Кукуруза ургуулгада комсомол, манай залуушуул ехэ оролдолго гаргажа шадаха. Кукуруза ургуулха түрүү дүй дүршэлые шудалалгада комсомолой хүсые, залуушуулые элсүүлхэ, залуушуулай звенонуудые бии болгохо хэрэгтэй. Энэ талаар комсомол ехэ юумэ хэжэ байна, зүгөөр үшөө ехэ юумэ хэхэ аргатай.

Хартаабха, овощь ехээр таридаг болохо ёһотой. Хартаабха гээшэ арад зоной эдеэ хоолдо ородог, тэрэ саанаа тон һайн хоол гээшэ. Малай тэжээл ехэдхэхэ хэрэгтэ хартаабха гээшэ кукурузын һүүлээр эгээ шухала ургамалнуудай нэгэн болохо ёһотой. Хартаабхаар ехэ юумэ хэхэ аргатайбди. Академик Д. Н. Прянишников иигэжэ хэлээ һэн: «Полинууд дээрээ хартаабха тариха гээшэ урдань нэгэ колосой ургадаг газарта гурбан колос абадаг болохотой адли».

Хартаабхые тэжээлдэ тарихадаа нэгэ янзаар, заримдаа аша туһа багатайгаар хэрэглэнэбди. Малтанабди, һүүлээрнь нүхэндэ хэнэбди, тиигээд дахин гаргажа, гахайнуудаа эдеэлүүлнэбди. Иигэжэ мал шахахада ехэ ажал гарана, мяханай өөрын үнэ сэн дээшэлнэ. Магад гахайнуудые хартаабхын полинуудта оруулжа эдеэлүүлхэдэ дээрэ байжа болохо.

Хартаабха хуряаха гээшэ эгээл ажал ехэтэй байһаниинь мэдээжэ. Хартаабхаяа квадратно-гнездовой аргаар тарижа, газарыень элдүүрилхэдэ ажалынь хүнгэржэ үгэдэг. Гектар газарта хартаабхые хэрээһэлүүлэн тарихадаа, мүн ряд хоорондын элдүүрилгэ хэхэдээ нэгэ хүнэй хүдэлмэриин 1,6 үдэр соо ажалладаг байгаа һаань, харин малтахада хэдэ дахин ехэ ажал хэгдэдэг байна. Зарим газарай хартаабхые гахайнуудаар өөһэдөөрнь хуряалгажа байха хэрэгтэй. Иигэжэ шахагдаһан гахайн мяхан эгээл үнэгүй байха. Теэд, энэ арга Белоруссида тон багаар хэрэглэгдэнэ. Мүнөө жэлдэ энэ аргые хэрэглэһэн колхоз биишье гү, үгы гү, мэдэнэгүйб.

Президиумһээ харюусана: Бии, теэд тон үсөөн.

Энэ муул даа. Мүнөө хэлэгдээшэ дүршэлые шудалха, колхозуудта бии болоһон дүршэл гэжэ һанан, энэ аргые дэмжэхэ, али болохоор дэлгэрүүлхэ хэрэгтэй.

Белоруссиин колхозуудта мүнөө дээрээ хартаабха багаар абтана. 1957 ондо гектар бүриһөө оройдоол 75 центнер хартаабха абтаһан байгаа. Тиихэдэ түрүү колхозууд гектар бүриһөө 180—200 центнер хартаабха абана. Харин соорто шалгадаг участогуудта гектар бүриһөө хартаабхын иимэ ургаса абтаа: Гомельскиинхида— 439, Несвижскдэ—456, Минскдэхидэ—305 центнер.

Колхозууд юундэ иимэ бага хартаабха абана гээшэб? Энэнь үрэһэнэй шанарһаа, илангаяа үтэгжүүлгын багаар хэгдэдэг дээрэһээ болоно. Хүрьһэндэ наг шэбхэ, торф ехээр оруулха мүн люпиниие үтэгжүүлгэ болгон үргэнөөр хэрэглэхэ, Т. Д. Лысенкын аргаар извёстко наг шэбхэтэй холижо хэрэглэхэ хэрэгтэй. Люпин хадаа гансал тэжээл боложо ехээр хэрэглэгдэхэ бэшэ, харин полинуудай үтэгжүүлгэдэ мүн лэ ехээр хэрэглэгдэхэ зэргэтэй.

Эндэ нэгэ колхозой түрүүлэгшэ үгэ хэлээ. Тэрэ айхабтар һайнаар хэлээ, теэд тэрэнэй хэлэһэн нэгэ зүйлые буруу гэжэ һананаб. Ашаглагдадаг болоһон намаглиг газар шанараар һайн гэжэ магтаха зуураа, энэ түрүүлэгшэ элһэтэй газарые муушалаа. Энэнь буруу. Тэжээлгэжэ байһан, мүн саашадаа тэжээлгэхэшье газараа бү муушалагты. Хэрбээ Белоруссиин элһэлиг газарта ногоон үтэгжүүлгэ оруулбал, таанад һайн ургаса хуряажа шадаха байнат. Тиимэһээ гансал намаглиг гү, али торфтой газар үрэжэлтэй гээд, элһэлиг газарые тоонгүйгөөр, тэрэниие ашаглангүй байжа болохогүй гээшэ. Һайнаар элдүүрилээд байбал элһэтэй газарташье һайн ургаса хуряагдаха байна. Тариха культурануудаа бодомжотойгоор лэ шэлэн оложо, элһэтэй газарые зүбөөр ашаглаха шухала.

Мүн люпинэй үрэһэн тухай асуудалые шиидхэхэ хэрэгтэй. Юундэб гэхэдэ, Украина таанадта ходо үрэһэ үгэжэ байхагүй бээз. Белорусси урда нютагуудтаа хэдышье шэнээн люпин ургуулха аргатай. Тиин гэһээ таанад мүнөө ондоо тээһээ үрэһэ эридэг байнат.

Нүхэд, Белоруссида сахарай свёкло тариха гэһэн зүбшэл үгэхэ байнаб. Танай эндэ зон нэгэ газарта олоороо һуудаг гээшэ. Тиимэһээ ажал ехэтэй культурануудые колхозуудта ехээр таридаг болохо шухала. Танай эндэшье, Латвидашье сахарай свёкло һайнаар ургадаг. Украина һүүлэй гурбан жэлэй туршада гол түлэб баруун областьнуудтаа сахарай свёкло тарижа, тэрээнэй тарилгын талмайе 300 мянган гектараар ехэ болгоод, үндэр баян ургаса хуряана.

Президиумһээ нэгэ хүн: зарим колхозуудынь гектар бүриһөө 500 центнер хуряана.

Тобшоор хэлэхэдэл, Белорусси свёкло ургуулдаг болохо ёһотой гээшэ. Сахар бидэндэ хэрэгтэй. Теэд зарим хүнүүд шэнгеэр, тэрэ тоодо Белоруссиин зарим хүнүүд шэнгеэр сахарые эзэн бусаар хэрэглэжэ болохогүй. Ажалшадай эдеэ хоолдо сахарай хэрэглэгдэдэгые мэдэжэ байбашье, зарим хүнүүд тэрээгээр архи нэрэдэг гэжэ бидэнэр мэдэнэбди.

Архидалгатай, мүн архи нэрэдэг хүнүүдтэй тэмсэхэ тухай асуудал эрид шангаар табиха саг ерээ. **(Альга ташалга).** Олониитэ, мүн гүрэнэй хуулинуудые сахиха уялгатай хүнүүд энэ асуудалые эрхилхэ ёһотой. Хэн архи нэрэжэ, хүн зониие һогтооноб, тэрэ хадаа гүрэндэ, обществодо харша юумэ хэнэ гээшэ, тиимэһээ шангаар хэһээгдэхэ ёһотой. Мүн архи ууха ябадалые һайн юумэн шэнгеэр харуулдаг ушарнуудтай али болохоор тэмсэхэ шухала. Литовско киностудиин гаргаһан «Оройтошоодүйдэнь» гэжэ картина би Белоруссида харааб. Энэ картинада харуулагдаһан хүнүүд угаа олон дахин архи ууна. Заримдаа драматургнуудшье өөрынгөө зүжэгүүд соохи хүнүүдые томо графин архитайгаар сценэ дээрэ гаргана. Архидалга гээшэ ямар нэгэн шүтэхэ зүйл гэжэ харуулжа болохогүй.

Мүнөө сахарай свёкло тухай дахин тогтожо хэлэхэм. Сахарай свёкло хадаа айхабтар олзотой культура мүн. Гектар бүриһөө хоёр зуун центнер свёкло абаад байгаа һаа, 5—6 мянган түхэригэй олзо оруулжа болохо юм. Теэд энээнһээ ехэшье свёкло гектар бүриһөө хуряажа болохо ха юм. Ровенскэ область гектар бүриһөө 293 центнер свёкло хуряагаа, тиихэдэнь Белорусска республика оройдоол 117 центнер свёкло хуряаһан байна. Гэхэтэй хамта, Ровенскэ область мүн лэ Полесьедэ байдаг, тиигээд тэрэнэй эрхэ байдалынь танай Брестскэ областиинхитай адли. Теэд яахадаа иимэ ондо ондоо ургаса абтана гээшэб, энээндэнь газар гэмтэй гээшэ гү, али хүнүүдынь гү? Энэ асуудалда би харюусахагүйб—таанар өөһэдөө харюусагты.

Лен, мүн улаһа ехээр абадаг болохо хэрэгтэй. Танай эндэ газартнай торфтой байна. Тиимэһээ олзо доход ехэтэй культурануудые бүри ехээр таридаг бологты. Гол шухала зорилго юуб гэхэдэ, ургаса дээшэлүүлхэ, клеверэй һуури дээрэ лен тариха ёһотой. Энээн тухай таанар һайн мэдэнэт.

Сэбэр пар дээрэ тэжээлэй культурануудые тариха гээшэ хүдөө ажахын продуктнуудые ехээр абадаг болохо шухала нүхэсэл мүн. Энээн тухай академик Т. Д. Лысенко ехэ зүб хэлээ. Таанадай дундаһаа зарим нүхэдшье энээн тухай мүн лэ хэлэһэн байгаа.

Урдань сэбэр парай байһан газарые Калиновка тосхоной колхоз шадамар бэрхээр хэрэглэнэ гэжэ эндэ хэлэгдээ һэн. Теэд танай эндэшье һургаал абамаар жэшээнүүд яһала бии байха юм. Гомельско сортучасток тушаа намда ехэ һонин мэдээнүүд бии. 1957 ондо сэбэр пар дээрэ тарилга хэгдэһэн газарһаа 46,1 центнер хара тариан гектар бүриһөө абтаһан, тиихэдэ хэрэглэгдэжэ байһан пар дээрэ таригдаһан газарһаа 43,8 центнер гектар бүриһөө абтаһан байна. Энэнь нэгэ бага жаа. Гэхэтэй хамта, 1956 ондо хэрэглэгдэжэ байһан пар дээрэһээ 350 центнер кукуруза (эшэнь ба буурсагуудынь) нэмэжэ абтаһан байгаа. Хэрбээ абтаһан ургасые тэжээлэй единицэдэ оруулбал, сэбэр пар дээрэ хэгдэһэн тарилгаһаа 5.440 тэжээлэй единицэ гектар бүриһөө абтаһан, харин хэрэглэгдэжэ байһан парай гектар бүриһөө 11.118 тэжээлэй единицэ абтаһан байха юм. Тэрээнэйнь 5.168-нь намарай хара таряанда, тиихэдэ 5.950-нь кукурузада хүртэнэ. Тиимэ болохолоороо, хэрэглэгдэжэ байһан парай гектар бүхэнһөө сэбэр парай гектарта орходоо хоёр дахин ехэ тэжээлэй единицэ абтаа гээшэ. Нүхэд, колхозой түрүүлэгшэнэр, совхозой директорнүүд, партийна хүдэлмэрилэгшэд эдэ бүгэдые тооложо шадаха, мүн байдалаа һайнаар шэнжэлэн үзэжэ, ажахыгаа бодомжотойгоор эрхилжэ шадаха хэрэгтэй.

Түрүү дүй дүршэлые нэбтэрүүлхэ гээшэ хүдөө ажахын продуктнуудые ехээр абахын түлөө тэмсэлдэ шухала удхашанартай хэрэг мүн. Теэд мүнөө түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлгые эхэнхидээ лекци уншалгаар, элдэб номуудые хэблэлгээр хизаарладаг байһамнай муу. Һайн лекцинүүд, брошюра, плакадууд, кинофильмнүүд баһал хэрэгтэй гээшэ. Гэбэшье, бүхы байһан аргануудые хэрэглэн түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлхэ ёһотой байна бшуу. Тиихэдээ хүдөө газарай онсо өөрэ зүйлые хараадаа абаха шухала. Колхозник гээшэмнай поли дээрэ ходо хүдэлжэ, ябажа байдаг хүн бшуу. Тиимэһээ лекци гү, али 500—600 хуудаһатай ном уншажа, 2—3 час һууха сүлөө тэрээндэ ходо байдаггүй. Бидэнэр түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлхэ хэрэгые ондоо болгохо ёһотойбди. Эрхим һайн колхозуудта ошожо, дүй дүршэлыень байра дээрэнь,—гахайн фермэдэ, һүнэй фермэдэ, поли дээрэ шудалха шухала. Колхознигууд түрүү колхозой звеньевойнуудтай, бригадирнуудтай, хүн зонтойнь хөөрэлдэг лэ, ажал хэрэгыень хараг лэ. Тиигээд өөһэдынгөө ажалые яажа эрхилхэб гэжэ һургаал абаг лэ.

Бодото ажал дээрэ, поли дээрэ гаража һураха ёһотойбди. Эрхим һайн колхоздо, жэшээнь, нүхэр Сергеевэйшье колхоздо ошыт. Тэрэнэй бригадирнуудынь хаа яа таанадта главна профессорнүүд болог лэ. Хэрбээ колхознигууд эрхим һайн фермэдэ, ургаса ехэтэй участогта ошожо хараа һаа, ехэл һайн туһа абаха байна. Тиигээд түрүү колхозһоо бусахадаа, өөрынгөө колхоздо, өөрынгөө бригадада түрүү ажахыда ошоод хараһан үзэһэн юумэнэйнгээ юуень хэрэглэхэб гэжэ тон анхаралтайгаар бодожо үзэхэ, мүн шэнэ юумэ нэбтэрүүлхын түлөө үдэр бүриин үсэд шанга тэмсэл эмхидхэхэ шухала. Энэл хадаа эрдэм ухаанай туйлалтануудые, түрүү дүй дүршэлые нэбтэрүүлгын эгээл шухала зүйлынь мүн болоно.

Районой хүдэлмэрилэгшэд хүнүүдые анхаралтайгаар хүмүүжүүлхэ, тэдээнтэй хүдэлхэ зэргэтэй. Нэгэ тушаалда үни удаан байжа дүжэршэһэн, шэнэ эрхэ байдалда ажахые хүтэлбэрилжэ шадахагүй хүнүүд заримдаа колхозой түрүүлэгшэнэр болоһон байдаг. Теэд иимэ хүниие саг соонь сүлөөлдэггүй, харин ажал хэрэгээ эсэслэн доройтуулатарынь хүлеэжэ байха юм. Энэ буруу. Мүнөө бидэндэ ажахы һайн мэдэдэг, дүй дүршэлтэй, залуугай эршэ хүсэтэй олон шэнэ хүдэлмэрилэгшэд бии болонхой ха юм. Колхозой хүтэлбэридэ тэдэниие зоримгойгоор оруулжа, тэдэнэй жагсан болбосорхын хойноһоо адаглажа байха, ажал хүдэлмэридэнь туһалха хэрэгтэй. Партийна хүтэлбэрилэгшын нангин уялгань энэ гээшэл даа.

Хүдэлмэрилэгшэд хэзээшье ажал хэрэгэй амжалтые шиидхэдэг байгаа юм, мүнөөшье тэдэнэр шиидхэнэ. Хүдэлмэрилэгшэдые шэлэн олохо, тэдэнтэй ажаллаха гээшэ манай эмхидхэлэй хүдэлмэриин гол шухалань мүн.

Ажахын байгуулалтын шухалын шухала асуудалнуудай нэгэн болохо асуудал—мүнөө үеын эрхэ байдалда машинно-тракторна станцинуудай дүүргэдэг үүргэ тухай асуудал танай зүбшэн хэлсэлгэдэ табиха хүсэлэнтэйб. Хүдөөдэ ажахын шэнэ, социалистическэ системэ байгуулан бэхижүүлхэ хэрэгтэ машинно-тракторна станцинууд түүхэтэ ехэ үүргэ дүүргээ юм. Тэдэнэй элитэ ехэ удхашанартай байһаниинь коллективизациншье жэлнүүдтэ, мүн колхозуудые бии болгоһоншье жэлнүүдтэ элеэр харагдаа һэн. Нэн түрүүн үгытэйшүүл, мүн дунда шадалтан колхоздо ородог байгаа гэжэ мэдээжэ. Үгытэй хүн партиин уряае халуунаар дэмжэжэ, колхоздо ороходоо, моришье үгы, үнеэшье үгы байгаа. Һаяхан тогтоһон колхозууд ямар нэгэн хүсэндэ түшэглэхэ ёһотой байгаа. Машинно-тракторна станцинууд эгээл тиимэ хүсэн боложо үгэһэн юм. Тэдэнэр колхозуудта машинануудые үгэдэг, мүн тракториступдые болон бусад хүдэлмэрилэгшэдые салин хүлһөөр хангадаг байгаа. МТС-үүд томо машина ажахын булюу һайн байһыень таряашадта харуулжа, шэнэ ажабайдал байгуулхыень уряалдаг һэн.

Нэгэ үедэ Ленинэй иигэжэ хэлэһыень һанана гүт: хэрбээ бидэнэр 100 мянган трактор хүдөөдэ үгөө һаамнай, таряашан «Би коммуниин түлөөб» гэжэ хэлэхэ һэн. Арадай ажахын үндэһэ һуури болгошо хүндэ индустриие хүгжөөхэ, ороноо индустриализацилха гэһэн Ленинэй һургаалые хүтэлбэри болгожо, партимнай хүдөө нютагуудта тракторнуудышье, мүн бусад машинануудыешье үгөө. Тиихэдэмнай таряашад колхоздо орожо, шэнэ ажабайдал байгуулжа эхилээ бэлэй. Ушар иимэһээ, МТС-үүд хадаа томо ажахые эмхидхэгшэд, түрүү машина техникэ нэбтэрүүлэгшэд болоһон байна. Тэдэнэр айхабтар ехэ политическэ үүргэ дүүргэжэ, үмсын ажалта таряашадые колхоздо оруулхада ехэ туһа хүргэһэн юм. Машинно-тракторна станцинууд таряа болон бусад продуктнуудые, тэрэшэлэн промышленностьда хэрэглэгдэхэ техническэ түүхэй эд абаха шухала газар болоһон байна. Тэдэнэр манай гүрэнэй мүнгэн сангые бэхижүүлхэ хэрэгтэ туһа хүргөө.

Эмхидхэлэй-ажахын талаараа бэхижэхэдэнь, эрхим һайн тракторист, комбайнер болон бусад хүдэлмэрилэгшэдые бэлэдхэхэдэнь колхозуудта МТС-үүд туһалаа.

Мүнөөнэй эрхэ байдалда МТС-үүдэй дүүргэдэг энэ үүргэнь үлэбэ гээшэ гү? Энэ асуудал хаража үзээл даа. Колхозуудай бэхижэһэн, ямаршье зорилгонуудые шиидхэжэ шадаха кадрнуудайнь ургаһан, хүдөөдэ партийна организацинуудай бэхижэһэн, экономикые партийна комитедүүдэй улам гүнзэгыгөөр һонирходог болоһон мүнөө үедэ үйлэдбэри эмхидхэхэ үүргые МТС-үүдтэ даалгаһанай хэрэгынь болёо. Тиигээдшье партийна комитедүүдые теоретическэ ехэ бэлэдхэлтэй хүнүүд толгойлдог болоо юм.

Бага газартай жэжэ колхозуудтай байһан, шэнэ техникые тиимэ колхозуудай бүтээсэтэй һайнаар хэрэглэжэ шададаггүй байһан тусгаар үе шатада машинануудые МТС-үүдтэ суглуулаад байха шухала байгаа. Теэд мүнөө колхозууд томодхоһдожо, заримдаа 5—10 мянган, мүн 20 мянганшье гектар газартай болонхой. Тиимэһээ колхозууд техникые МТС-үүдһээ дулдыдангүйгөөр, зүбөөр ашаглажа шадаха байна.

Колхозно байгуулалтын түрүүшын шатада дүүргэдэг байһан политическэ үүргэеэ мүнөө МТС-үүд дүүргэхээ болинхой. Машината томо ажахын булюу һайниие мэдэдэггүй хүнүүд мүнөө манда байхаяа болёо. Юундэб гэхэдэ, манай колхозно кадрнууд мүнөө өөһэдөө һайнаар ойлгодог болоо, харин колхозник хадаа колхозгүйгөөр байжа шадахаяа болёо.

Урдань МТС-үүд хямда талха таряа суглуулха арга олгодог байгаа гэжэ дээрэ хэлээ һэм. Мүнөө бидэ бэлэдхэлэй сэнгые дээшэлүүлээбди, натура түлбэреэр түлэгдэдэг колхозуудай продуктнууд совхозуудай продуктнуудһаа үнэтэй болонхой. Тиимэһээ МТС-үүд хямда талха таряа суглуулха арга олгохоёо болёо бшуу.

Уялгата ёһоор гүрэндэ тушаагдажа, худалдагдажа, мүн натуральна түлбэреэр колхозуудһаа гүрэндэ ородог хүдөө ажахын гол шухала продуктнуудай үнэ сэн тухай зарим тэды баримтануудые 1956 ондо совхозуудай абаһан эгээл тиимэ продукциин өөрын үнэтэй сасуулжа харуулая.

Уялгата ёһоор гүрэндэ колхозуудай тушаадаг, мүн худалдадаг центнер ороохо таряа дунда зэргээр 53 түхэригтэ, натура түлбэреэр тушаагдадаг центнер ороохо таряан—85 түхэригтэ болодог байгаа. Харин тиихэдэ совхозой ороохо тарьянай өөрынь үнэ сэн—33 түхэригтэ болодог һэн. Колхозой нэгэ центнер түүхэй хүбэн тус тустаа гүрэндэмнай 372 ба 126 түхэригтэ болодог, харин совхозуудай нэгэ центнер хүбэнгэй өөрын үнэ сэн 158 түхэригтэ болодог байгаа. Колхозуудһаа ородог нэгэ центнер сахарай свёкло—24 ба 11 түхэригтэ, харин совхозуудһаа ородог центнер сахарай свёкло—16 түхэригтэ бологшо һэн. Колхозуудһаа ородог центнер мяхан—364 ба 848 түхэригтэ, совхозуудһаа ородог центнер мяхан—808 түхэригтэ болодог байгаа. Колхозуудһаа ородог центнер һүн 97 ба 180 түхэригтэ, сов-

(Түгэсхэлынь 4-дэхи нюурта)

Нүхэр Н. С. ХРУЩЕВОЙ хэлэһэн үгын түгэсхэл

хозуудһаа ородог центнер һүн—127 түхэригтэ болодог һэн. Уялгата ёһоор гүрэндэ тушаагдадаг, мүн худалдагдадаг центнер ноохон 2.581 түхэригтэ, натура түлбэреэр ородог центнер ноохон—3.028 түхэригтэ болодог, харин совхозуудай нэгэ центнер ноохоной өөрын үнэ сэн 1.848 түхэриг болодог байха юм. Колхозуудта тогтоогдоһон худалдан абалгын сэнгүүдтэ орходоо совхозуудта сайн набшаһанай өөрын үнэ сэн хоёр дахин шахуу, виноградай өөрын үнэ сэн хоёр үлүүтэй дахин химда байна.

Натура түлбэреэр ородог олохон продуктнууд, илангаяа ороохо таряан, мяха, һү, ноохон яахадаа совхозой продуктнуудһаа үнэтэй болоноб? Юундэб гэхэдэ, МТС-үүдэй накладной гаргашанууд угаа ехэ байна бшуу. Үнэхөөрөө болоходоо, тэндэмнай хүтэлбэрилгын хоёр аппарат: нэгэниинь колхозуудай хүтэлбэрилгын аппарат—правлени, бригадирнууд болон бусад хүдэлмэрилэгшэд, мүн тэрээнтэй зэргэлээд—МТС-үүдэй хүтэлбэрилгын аппарат бии болонхой. МТС-үүдтэ баһал бригадирнууд, агрономууд болон бусад мэргэжэлтэд байдаг.

Тиихэдээ нэгэ газар дээрэ хоёр эзэд — колхозууд болон МТС-үүд һууна. Теэд хоёр эзэдэй байдаг газар һайн гурим тогтоохын аргагүй юм. Мүнөө үеын ажахы эрхилхэдэ бүхы юумэн тракторнуудай, комбайнай хүдэлмэриһөө бүримүһэн дулдыдана. Гэхэтэй хамта, трактораа хаана табихаб гэхэ мэтын асуудалыешье колхоз зүбшэлсэхэ, хэлсэхэ ёһотой болодог бшуу. Эдэ бүгэдэнь техникэ буруугаар хэрэглэхэ ябадалда хүргэнэ, гүрэнэйшье, колхозуудайшье интересэ хохидол ушаруулна.

Нэгэ гү, али хоёр колхозые МТС-эй хангажа, хүтэлбэрилгын угаа ехэ аппарат барижа байдаг ушар манайда үсөөн бэшэ үзэгдэнэ. Машинануудые колхозуудта худалдаа һаа, дээрэ бэшэ аал гэжэ асуугдаха байна. Колхозууд ажахынгаа ашатуһада техникэеэ өөһэдөө хэрэглэдэг болог лэ. Тиигээ һаа, машина зэмсэг улам бүтээсэтэй, һайнаар хүдэлмэрилдэг болохо гээшэ ха.

Эдэ асуудалнуудые КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Министрнүүдэй Совет наринаар шэнжэлэн үзэжэ байна. Бидэнэр партиин райкомуудай секретарьнарай, колхозуудай түрүүлэгшэнэрэй, МТС-үүдэй директорнүүдэй зүблөө ЦК-да үнгэргөөбди. Тэндэ хабаадаһан бүхы нүхэд энэ асуудал шиидхэгдэхээр болоо гэжэ тоолоно.

Хэрбээ техникые колхозуудта үгөө һаа, гүрэндэ ородог продуктнууд бага болошохо бэшэ гү гэжэ зарим хүдэлмэрилэгшэд һанана. Иимэ һанамжа үндэһэ баримтагүй байна. Продуктнуудые бүтээн гаргагшадта машинануудые сэхэ үгэбэл ажахы ниитэ дээрээ хүгжэхэ, тиимэһээ валовой продукци ехэ болохо байһаниинь арсалтагүй. Энэмнай гүрэнэй мэдэлдэ ородог продукт бага болохоһоо байтагай, харин заатагүй ехэ болохо гэһэн удхатай бшуу.

Гүрэндэ колхозно продукциин хэр үнэтэй болохо тухай асуудал эндэһээ гараад ерэнэ. Иимэ шухала хубилалта хэжэ эхилхэдээ, энээнһээ уламжалан гүрэндэ тушаагдадаг продукциин үнэтэй болохогүйн тулада колхозуудтай үгэеэ ойлголсохо хэрэгтэй. Ажалай бүтээсын ехэ болохотой хамта продукциин өөрын үнэ химдарха, тиимэһээ гүрэнэй мэдэлдэ ородог продуктнуудай үнэ сэн баһал доошоо орохо бшуу. Тиихэдэнь гүрэмнай хүн зондо худалдаха продуктын үнэ сэнгые мүн лэ химда болгохо байна. **(Альга ташалга).**

Тиихэдээ МТС тухай асуудалые шиидхэхэ хэрэгтэ бидэ хайшан гэжэ хандаха болонобибди? Зарим машинануудые — трактор, культиватор, сеялкэнүүдые, хүрьһэ элдүүрилдэг зэмсэгүүдые колхозуудта худалдаха ёһотой болоно гээшэ хабди. Нэгэ газарта заһабарилха, мүн запасной частьнууд болон машинануудые худалдаха уялга МТС-үүдтэ даалгаха, МТС-үүдые заһабарилгын станцинууд болгохо байна. Колхозууд машинануудай үнэ сэнгые баранииень, тэрэшэлэн машинануудые хангадаг техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй тэдхэмжые бэедээ даажа абаха зэргэтэй. Машинанууд колхозой зөөри болохо һэн туладань, колхоз тэдэнээ өөһэдөө бариад байха ёһотой.

Райондо заһабарилгын хэды станци—нэгэ гү, али хоёр станци, магад хоёр районго ганса станци бариад байха тухай бодожо үзэхэ хэрэгтэй. Заһабарилгын станцинууд ажахын тоосооной үндэһөөр хүдэлмэрилхэ байна; тиимэ станцинуудай дэргэдэ колхозуудай худалдажа абаһанай оршоодгүй машинануудые, жэшээлбэл үһалууриин техникэ, харгы заһадаг машинанууд мэтые барижа байха прокатна пунктнуудтай болоо һаа, таарамжатай байха гээшэ ха. Тиимэ машинануудые колхоз тусхай түлбэреэр МТС-һээ абаха юм. Саашадаа договорой ёһоор колхозой ашаа зөөхэ автомобильна колоннонуудые заһабарилгын станцинуудай дэргэдэ байгуулха тухайдашье бодожо үзэхөөр болоно. Нэгэ центрһээ автомашинаар ашаа зөөхэдэ колхозуудташье, гүрэндэшье экономическа талаараа туһатай юм.

МТС тухай асуудалые шэнээр шиидхэхэдэмнай манда ямар туһа болохоб? Энэ ушарта колхозуудташье, гүрэндэшье туһатай болохо байна. Машина зэмсэг улам бүтээсэтэй һайнаар хэрэглэгдэдэг болохо юм. Колхозууд өөһэдтөөл хэрэгтэй машинануудые худалдажа абадаг болохо. Машинануудые центрһээ эльгээдэг бюрократическа хубаарилга болюулагдаха байна. Харин мүнөө гүрэниие энэ талаар угаа ехэ гарзада оруулдаг эмхи гуримгүй ушарнуудай олон бии байһаниинь гэмшэлтэй. МТС-үүд өөһэдтөө хэрэггүйшье һаань, ямаршье машинануудые абана бшуу. Лён таридаггүй аад лэ, лён хуряаха комбайн абана, капуста таридаггүй аад лэ, капустын рассада тариха машинануудые абана. Энээнһээнь боложо, олохон машина зэмсэгүүд хэдэн жэлнүүдтэ хэрэглэгдэнгүй, гүрэнэй оло миллион түхэриг хэндээшье хэрэггүй минл хэбтэнэ.

Дурсагдаһан хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлхэдэмнай ямаршье һаалта байхагүй гэжэ партийна болон ажахын хүдэлмэрилэгшэдтэй, колхозуудай түрүүлэгшэнэртэй, МТС-үүдэй директорнүүдтэй хөөрэлдэхэдэ эли болоно. Иимэ хэмжээ-ябуулга туһатай, тэрэниие бэелүүлхэ хэрэгтэй гэжэ тэдэ булта хэлэнэ. Теэд энэ асуудалай шангахан асуудал байһаниинь арсалтагүй гээшэ ааб даа. Бидэ тэрэниие зүбшэжэ, хайшан гээд шиидхэхэеэ бодожо үзэхэбди. Магад, КПСС-эй ЦК-гэй Пленумшье зарлаха хэрэг гаража болохо, хэрбээ пленумэй һайшаан зүбшөөгөө һаань, промышленность хүтэлбэрилгые шэнэдхэн хубилгаха асуудал шиидхэһэндэл адляар бүхы арад зоноймгоо зүбшэн хэлсэхын тулада тезисүүдые толилхобди, һүүлээрнь СССР-эй Верховно Соведэй сесси зарлахабди. Юундэб гэбэл, МТС-үүдэй хүдэлмэриие шэнэдхэн хубилгаха гээшэ манай хүдөө ажахые саашадань хүгжөөхэ үндэһэн шухала асуудалнуудай нэгэниинь мүн гэжэ дахин дабтан хэлэнэб.

МТС-үүдые шэнэдхэн хубилгаха тухай шиидхэбэриин баталагдаха юм һаань, энэ хэрэгые яарал гаргангүйгөөр бэелүүлхэ ёһотой. Юундэб гэхэдэ, колхозуудай үйлэдбэриин хүгжэлтын хэмжээн огто адли бэшэ хаям. Экономическа талаараа шадалтай, ехэ хүгжэнги ниитын ажахытай колхозууд бии. Тэдэнэр шухала техникэ худалдажа абаад, тэрэнээ бүри мүнөө жэлдэ зүбөөр хэрэглэхэ шадалтай. Мүн һулашье колхозууд манайда бии. Тэдэ колхозуудта машинно-тракторна станцинуудай хангалгын мүнөөнэй системые 2—3 жэл соо үлөөхэ хэрэгтэй болоно гээшэ ха. Богонёор хэлэхэдэ, энэ хүдэлмэри хэхэдэ, тус тус районуудай, мүн колхозуудайшье онсо илгаань хараада абтаха байна.

Мүнөө үедэ бидэнэр машинно-тракторна станцинуудта табидаг анхаралаа һулаоруулха ёһогүйбди. Тиихэһээ байтагай хүдөө ажахын эгээн шухала хүдэлмэринүүдые, нэн түрүүн хабарай тарилгые амжалтатайгаар үнгэргэхынь тулада машинно-тракторна станцинуудые али болохоор һайжаруулха хэрэгтэй.

Энэ зүблөөн дээрэтнай машинно-тракторна станцинууд тухай минии хэлэхэ гэһэн бодолнууд иимэл байна. Таанар энэ асуудал табиха ябадал дэмжэжэ байнат. Тиимэһээ тус асуудал үнэхөөрөөл шиидхэгдэхэ ёһотой болоо юм байна. **(Альга ташалга).**

Манайда бии байгаа айхабтар ехэ резервэнүүд тухай дахин хэлэхэеэ хүсэнэб. Ажалай бүтээсые саашаданшье дээшэлүүлхэ, механизмуудые улам һайнаар хэрэглэхэ, бүхы үйлэдбэридэхи ажалые бүри ехээр оньһожоруулха хэрэгтэй. Жэшээнь, навесной плугуудые хэрэглэдэг байһанаа ДТ-54 тракторнуудые хэрэглэдэг болоходо, 380 мянган тонно металл алмагдаха, 1.086 мянган прицепщигүүд сүлөөржэ үгэхэ байна. Тус тустань бодожо үзэхэдэ иимэ болоно. Прицепной плуг 1.250 килограмм, навесной плуг 550 килограмм шэгнүүртэй юм. Тиимэ болохолоороо навесной плуг прицепной плугһаа 700 килограммаар хүнгэн байна. 1958 оной январиин 1-дэ ДТ-54 тракторнуудаар шэрэхэ 500 мянган прицепной плугуудтай байгаабди, 1958 ондо тиимэ тракторнуудай шэрэхэ үшөө 89 мянган плуг, тэдэнэй тоодо 46 мянган навесной, тэдэнэй дундаһаа эгээн һүүлэй үедэ зохёогдоһон 12 мянган плуг бүтээгдэхэ байна. Хэрбээ булта навесной плугууд хэгдэһэн байгаа һаа, 543 мянгые 700-да үсхэжэ, 380 мянган тонно металл алмаха байнабди. Эдэ тоонууд дээрэ харуулагдаа һэн. Имагтал 1958 ондо прицепной плугуудай орондо навесной плугуудые бүтээжэ, 30 мянган тонно металл алмахада болохо юм. Теэд гансашье металл тухай эндэ хэлэгдэнэ бэшэ, мүн хүдэлмэриин хүсэншье алмагдаха байна. Хэрбээ хоёр халаан соо хахалха гэжэ хараада абаа һаа, 543 мянган плуг хангахын тула 1.086 мянган прицепщигүүд хэрэгтэй болохо байна.

Тиимэһээ навесной плугаар хахалдаг болоходо миллион гаран хүн сүлөөржэ, үйлэдбэри хямда болохо байна. Ажахыгаа бодомжотой һайнаар эрхилээ һаа, юумэеэ алмаха айхабтар ехэ арга боломжо манайда бии гэжэ таанар хаража байнат.

Хүдөөгэй барилга тухай нэгэ хэды үгэ хэлэхэмни. Түрүү колхозууд нилээд баян болоо. Тэдэнэр хүдөө тосхонуудаа болбосон түхэлтэй болгохо зорилго шиидхэжэ шадаха юм. Олохон районуудтамнай үйлэдбэриин хэмжээнэй бага, ниитын ажахын һула байһан дээрэһээ, энэ зорилго шиидхэхэ аргагүй байгаабди. Гадаа тээһээнь харахада балайшье бэшэ һаа, досоогоо шанартай байбал һайн хаям гэжэ бидэ тиихэдэ хэлэдэг бэлэйбди. Теэд досооһоонь гадна, мүн гадаа талыеншье шанартай болгоходо бүрил һайн байха ха юм. **(Альга ташалга).** Тиимэһээ бүхы колхозуудта бэшэшье һаа, харин түрүү ажахынуудта зорюулан хэлэхэдэ, хүдөөгэй барилгые ёһотой гэгшээр хэжэ орохо саг мүнөө ерээд байна. Ниитын һайн барилгануудай хажуугаар, мүн болбосон түхэлтэй гэр байра, клуб, больница, үхибүүдэй ясли, сад, банинуудые бариха хэрэгтэй. Колхозуудта пекарни, прачечна бариха, мүн һаяын сагта столовонуудые бариха саг ерээ. Калиновка тосхоной колхоздо һурагшанарай интернат бариха тухай зүбшөөл үгөөб. Интернадта колхознигуудай үхибүүд байха, тэдэниие һурагшад хүмүүжүүлхэ, үхибүүмни культурна һайн газарта хүмүүжэхэнь гэжэ эхэнь һанаа амар байха болоно. Харин мүнөө иимэ һайн байдал заримдаа хангагданагүй. Материальна арга боломжо энэ колхоздо бии. Тэрэнэй олзо доход 5 миллион үлүүтэй болоно.

Колхозуудай зөөреэр харгы бариха хэрэгтэй. Гансал гүрэндэ найдаад байжа болохогүй. Колхозууд харгы бариха ёһотойшье, аргатайшье байна. Юундэб гэхэдэ, харгын муу байһан дээрэһээ тэдэ ехэ юумэ алдана бшуу.

Эндэ үгэ хэлэһэн нүхэд Калиновка тухай хөөрөө. Калиновка ошолго тухай, Калиновкын колхознигуудай өөһэдынгөө үнеэдые колхоздоо худалдаха тухай хөөрэхэдэнь би нэгэ бага сэдьхэлээ хүдэлгөө бэлэйб. Тэдэндэ иимэ зүбшөөл би урзанда үгэһэн хүм. Энэ колхоз ехэ һү абажа, ажалта үдэртэ мүнгэ ехээр түлэнэ гэжэ тэндэ ошоод байхадаа хараа һэм. Тиигээд өөрынгөө үнеэдһээ колхозник хэды шэнээн һү һаажа абанаб гэжэ һурахадамни, 1500 килограмм гэжэ харюусаа һэн. Харин колхозынь 1956 ондо нэгэ үнеэнһээ 3726 килограмм һү, 1957 ондо —3925 килограмм һү һааһан байна. Иигээд байхада колхознигой үнеэ барихада ямар оршоодтой гээшэб?— гэһэн асуудал гарана. Үдэртөө эхэнэрнүүд хээрэ хүдэлмэрилөөд, эсэжэ ерэхэ, тиигээд үхибүүдээ эдеэлүүлхэ хэрэгтэй. Энээнһээ гадна хара эртэ бодожо үнеэгээ һааха, эдеэлүүлхэ, үһалха болоно бшуу. Эхэнэр хүндэ ехэ эсэбэритэй ажал ха юм. Али эхэнэр хүндэ үнеэгээ харууһалхадань зохид һайн байдаг гээшэ гү? Үгы даа. Тэрээндэ үнеэн хэрэгтэй бэшэ, һүн хэрэгтэй ха юм. Теэд бага ажал гаргашалжа, һүеэ колхозһоо абадаг болоо һаань, үнеэ бариһанай юун хэрэг байба гээшэб? Тиимэһээл колхозойтнай бүхы колхознигуудаа һүөөр хангаха һаань, үнеэгээ колхоздоо худалдаха сагтнай болоо бшуу гэжэ би нютагаархиндаа, калиновкынхидта хэлээб. Калиновка тосхоной колхоз иимэ юумэ хэжэ шадаха байгаа. Энэ хэрэгтнай имагтал һайн дуранай байха: худалдаха дурагүй хүн үнеэгээ бариад байха гэжэ колхознигуудта түрүүшээр хэлээ бэзэб.

Минии бусаһан хойно колхознигууд бүхы үнеэдээ колхоздоо худалдаха гэжэ шиидээд, үнэхөөрөө худалдаһан байгаа. Зүгөөр, түрүүшээр энэ хэрэгтээ угаа һайнаар бэлдээ. Тэдэнэр автопоилкатай, электричествээр һааха механизмтай, үнеэдэй байра түмэр-бетоноор бариад, тэжээл элбэг ехээр бэлдэһэн байна. Хэрбээ 1953 ондо тус колхоз оройдоол 120 тонно силостэй байгаа һаа, 1957 ондо 5200 тонно силос дараа. Үнеэдээ силосээр садатарынь эдеэлүүлнэ, тэрэшэлэн эбэртэ бодо малдаа, гахай, хони, моридто силос үгэлсэнэ. Ниитынгээ малые, мүн колхознигуудай үмсын малые хүсэд хангахаар хараалагдажа силос дарагдаһан байна.

Үмсымнай үнеэд 1500 килограмм һү үгэжэ байгаа һаа, хойто жэлынь 3 мянган килограмм, магад бүришье ехэ һү үгэдэг болохо. Энэл үнеэнһээ колхозник өөртөө хүсэд хүрэхэ һү һааха, колхоздошье ехэ һү үгэхэ гэжэ колхознигууд зүбөөр бодоо.

Колхознигой бүлын гэшүүн бүхэндэ үбэлдөө хахад литр һү, хабар, зундаа—литр һү үгэдэг болохо гэжэ суглаан дээрэ шиидхэгдээ һэн. Тодорхойлогдоһон сагта һү гэр гэртэнь асаржа байха. Саашадаа колхознигуудта һү гаргажа үгэхэ гурбан ларёгуудые бариха байна. Колхозой правлени һү машиндалга эмхидхэхэ. Колхознигууд ажалта үдэртөө творог, тоһо, мүн бусад сагаан эдеэ абадаг болохо юм.

Эмэгтэй колхознигууд энээндэ ехэл баясаа даа. Тэдэнэй сүлөөтэй сагынь ехэ боложо, ниитын ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаадалсаха аргатай болоо ха юм. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, эхэнэрнүүдтэ ехэл хүнгэн боложо үгөө.

Энэмнай һайн хэмжээ-ябуулга гээшэ гү? Яашагүй һайн ааб даа. Колхознигууд иимэл шиидхэбэри һаяар абаха байна. Зүгөөр иимэ юумэ мүнөө хэхыетнай би зүбшөөнэгүйб. Хэрбээ райкомуудай, обкомуудай секретарьнууд, колхозуудай түрүүлэгшэд энэ хэрэгтэ дашуураа һаа, хаанань һайн дураараа, хаанань баалалтаар хэгдэжэ байһыень ойлгохо бэрхэтэй болохо. Тиигэжэ болохогүй.

Колхоздоо огородой эдеэ һайнаар ургуулжа абаха хэрэгтэй. Мүнөө таанар свёкло, капуста, үгэрсэ мэтын лэ үсөөн юумэ таринат. Теэд перец, помидор, хүхэ баклажан тарижа, огородой эдеэнһээ элдэб зүйлэй хоол хэжэ болохо ха юм. Сэхынь хэлэхэдэ, эдэ бүгэдые гэртээ бэлдэжэ байха сүлөө эхэнэрнүүдтэ үгы ааб даа. Тиимэһээ колхозуудта ниитын столовонуудые бариха хэрэгтэй. Тэндэнь мүнгөөр гү, али ажалта үдэртэ эдеэ хоол үгэжэ байха байна. Энэмнай баһал һайн дуранай хэрэг гээшэ. Дуратай һаа столоводо эдеэлэг, дурагүй һаа гэртээ эдеэлэг.

Бидэнэр саашанхяа хараха ёһотойбди. Социализмһаа коммунизмда оролгын материальна болон культурна услови бэлэдхэхэ хэрэгтэй. Социализмһаа коммунизмда оролгые ямар нэгэн эди шэдитэ аргаар: унтарида ороходо социализм байһан аад, үглөөгүүр һэрихэдэнь коммунизм болошоод байһандал бэелүүлжэ болохогүй ха юм. Сэсэн бэшэ хүнүүд лэ коммунизмда оролгые тиимэ бэлэхэнээр ойлгохо байна. Үнэн дээрээ социализмһаа коммунизмда оролго шата дамжажа бэелүүлэгдэхэ, үйлэдбэрилгын хүсэнүүдэй хүгжэхэ тудам хүнүүд нэгэ шатаһаа нүгөөдэнь дамжаха, ажалай бүтээсые үзэгдөөгүй ехээр хүгжөөжэ, материальна болон духовно баялигуудые элбэг дэлбэгээр бии болгоод, хубаарилгын социалистическэ гол ёһонуудһаа коммунистическэ гол ёһонуудта орохо услови бии болгохо юм.

Нүхэдүүд! Белоруссида мүнөө бидэнэй үнгэргэжэ байгаа зүблөөн танай республикын хүдөө ажахые саашадань хүгжөөхэ шухала шата болохо байна. Урдань би Белорусси тухай, революциин урда тээхи Белоруссиин хүдөө нютагуудай зоболон ядарал тухай угаа олон юумэ дуулаһан байнаб. Би белоруссуудые мэдэхэб, тэдэнтэй хамта руднигуудташье хүдэлмэрилөө һэм. Шахтада ходол Белоруссиин, Орловско, Курска губернинүүдэй таряашад ерэгшэ бэлэй. Эдэ ехэл барга харанхы зон байһан юм.

Мүнөө Белоруссиин хүдөө нютагуудай материальна байдал үндэһөөрөө хубилжа, оронойнгоо эгээн баян областьнуудтай адли болонхой. Би наадалжа хэлэнэ бэшэб. Хэрбээ өөһэдынгөө арга боломжонуудые таанарай бодомжотой һайнаар хэрэглээ һаа, Белоруссиин хүн зоной байдал Советскэ Союзай ямаршье баян областиинхиһоо доошо бэшэ, харин дээшэ болохо гэжэ гүн ехээр этигэнэб.

Жэшээлхэдэ, Узбекистанай, Таджикистанай болон хүбэн таридаг бусад республикануудай хүн зоной байдал ехэ һайжаранхай гэжэ элитэ. Тэдэнэр хүбэн таряад, жэмэстэ мододы ургуулаад, ехэ олзо доход абадаг юм. Теэд тэдэнэй хүбэн таридаг байхада, таанар лён, улһа таринат, тэдэнэй виноград ургуулхада, таанар яблока абаха аргатай байнат. Таанар өөһэдынгөө нютаг тосхонуудые, городуудайнгаа заха булангуудые эрхим һайн сэсэрлиг садуудаар шэмэглэхэ аргатай байнат. Белоруссиин газар шиигтэйшэг юм; хэрбээ эндэ хүдөө ажахыгаа зүбөөр эмхидхээ һаа, таанар мал ажалайнгаа талаар, мяха, һүтэй үхэр мал үсхэхэ талаараа украинынхидтай мүрысэжэ лаб шадаха байнат. Энэ талаараа Украиные ахижа гараха арга танда хүсэд дүүрэн бии.

Тиимэһээ газар муутайб"и гэжэ эшэхэ, муулаха хэрэггүй. Сэхынь хэлэхэдэ, танай газар Украинын хара хүрьһэтэ газартал адли үрэжэлтэй бэшэ ааб даа. Теэд Украинын урда зүгтэ ган гасуур болоод лэ орхёо һаа, хара хүрьһэншье туһа болодоггүй гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй. Танай эндэ ган гасуур гэжэ оройдоошье болодоггүй ха юм. Белоруссида бии байгаа булюу һайн зүйлнүүдээ ашаглаа һаатнай, танай республика хүдөө ажахын продукт абаха талаараа эгээн түрүү республикануудай нэгэн болохо, манай агууехэ Советскэ Союзай эгээн баян республикануудай нэгэн болохо байнал. **(Нэрьемэ, удаан альга ташалга).**

**

Нүхэр Н. С. Хрущев тус зүблөөн дээрэ мүн уласхоорондын байдалай зарим асуудал тушаа үгэ хэлээ.

Түрүү һууриин түлөө...

Хүдөөгэй хоккеистнүүдэй хоорондо үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ Байкало-Кударын, Закаменай, Бичурын, Хэжэнгын командынууд һайнаар наадажа, һүүлшын уулзалгада хабаадалсаха эрхэ олоһон байгаа. Тиин Байкало-Кударын спортсменүүд закаменайхидтай уулзаа. Энэ уулзалгада хоёр командын хоорондо үсэд шанга тулалдаан болоо. Закаменай спортсменүүд шадамар бэрхээр наадажа, тэдэнээ шүүгээ. Тиихэдэ Бичурын аймагай хоккеистнүүд Хэжэнгын аймагайхидтай уулзаха байһан аад, ерэнгүй байжа, илагдаһан дээрэ тоологдоо. Энэ мүрысөөндэ илаһан Хэжэнгын, Закаменай аймагай спортсменүүд хойто үдэрынь уулзаһан байна. Эдэнэрэй уулзалга ехэ һонирхолтойгоор үнгэрөө.

Хэжэнгын командынхид наадынай эхилэн сасуу шанга добтолго хэжэ, закаменайхидай ворота руу нэгэ бүмбэгэ сохижо оруулаа. Закаменай командынхид наадынай хоёрдохи хахадта солбон һайнаар наадажа, хэжэнгынхидэйнгээ ворота руу харюугай хоёр бүмбэгэ сохижо оруулба. Т... һээршье байтар, Хэжэн... шамбай солбон хүбүүд тэ... лээ шангадхажа оробо. Н... данай һүүл багаар хоёр мандынхидай хоорондо б... шанга мүрысөөн боложо, ... гэһэн тоотойгоор уулза... дүүрэбэ. Хэдыхэн минутын гэрһэн хойно, наадаяа үр... жэлүүлхын тула эдэнэр ... минута нэмэжэ абаад, да... наа мүрысэжэ оробо. Энэ ... рысөөндэ хоёр командын... нэгэ-нэгэ бүмбэгэ сохи... үшөө дахин уулзаха боло... байха юм.

Үглөөдэрынь үнгэргэгдэ... мүрысөөндэ Закаменай ай... гай спортсменүүд нэгэ бүм... гэ, нүгөөдүүлынь 5 бүмб... сохижо, илалта туйлаа.

Ингэжэ Хэжэнгын аймаг... спортсменүүд амжалта туй... жа, хоккейгээр республик... чемпион дахинаа болобо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хэжэнг... аймагай спортсменүүд.

Л. Хайдуров.
фотонь авторай.

Шэнэ эд бараа гаргана

Нютагай промышленностиин, мүн олзоборилгын кооперациин олохон предприятинууд Улан-Удэ городто бии юм. Эдэ предприятинууд жэл ерэхэ бүри үргэн хэрэглэлэй эд бараа улам элбэгээр үйлэдбэрилдэг боложо байна. 1957 ондо түсэбһөө гадуур 4 миллион түхэригэй эд бараан гаргагдаһан байна. Предприятинуудай хүдэлмэришэд үйлэдбэридөө шэнэ технологи хэрэглэн, шэнэ эд бараа ехээр гаргана.

«Кооператор-комсомолец» гэжэ олзоборилгын артелиин хүдэлмэришэд энэ талаар ехэ юумэ хэһэн байна. Олон сортын трикотажна дотор хубсаһа, эхэнэрэй джемпер болон бусад хубсаһа оёдог болонхой. Тэрэшэлэн «Металлоширпотреб» заводто, «Красный путь» гэжэ олзоборилгын артельдэ бүтээгдэһэн ялагар сагаан никельтэй орон магази... тамнай наймаалагдадаг ... Олзоборилгын кооперациин ... приятинууд үнгэрһэн жэлдэ бү... ехэтэй шэнэ машина зэмсэгү... элбэгээр хангагдаа. «Труд», «... да», Чкаловай нэрэмжэтэ ол... рилгын артельнүүдтэ түрг... оёдог электромашинанууд, х... утюгдэдэг ехэ пресс, пальтого... түү гаргадаг «оверлок» гэжэ м... нанууд тодхогдоһон байна. Эн... никын ашаар дурсагдагша ... приятинуудай ажалай бүтээсэ ... лээд дээшэлээ.

1958 ондо олзоборилгын коо... циин системын Улан-Удэдэхи ... приятинууд үргэн хэрэглэлэй э... раа нёдондоноойхиһоо таба мил... түхэригтэ ехээр гаргаха байна.

И. Елш...

Ажалшад культурнаар амарн...

Евгения Банзарова Иволгын аймагай Саянтын МТС-эй клубые даагшаар ажаллана. Энэ нүхэр эдэбхитэдые клубайнгаа хүдэлмэридэ шадамараар хабаадуулжа, ажалшадта кино, концерт саг үргэлжэ харуулдаг болоо.

МТС-эй хүдэлмэришэд үдэшэ... ри һаруул, дулаан клубтаа ср... газетэ, журналнуудые уншадаг, ... но, концерт харадаг, элдэб. ... зугаа эмхидхэдэг заншалтай. Удха һайнтай, шэнэ фильмнүүд... дэ саг үргэлжэ асарагдадаг бо...

Ж. Сандуе...

Баабгайн нэгэ бүлын түүхэһэ...

Эрэ баабгай һая гараһан гүлгэдые дэргэдээ байлгаха ехэ дурагүй юм. Тиимэһээ эмэ баабгай хабар гүлгэдөө дахуулаад, эрэ баабгайнуудай байрладаггүй газарта ошодог. Намарынь гүлгэдтэйгөө хамта эшээндэ ородог байна.

Нэгэтэ зоопаркда эрэ баабгайе гүлгэдтэйнь заншуулха туршалга хэгдэһэн байна. Москвагай зоопаркын Борец гэжэ айхабтар томо баабгай Плакса гэжэ эмэ баабгайтай нэгэ хашаа соо оруулагдаһан байгаа. Үбэлдөө Плакса түрэжэ, 3 гүлгэ гаргаа. Борец гүлгэдөө хилайжа харадаг. Дүтэлхэшье дурагүй агша һэн. Харин эмэ баабгай хододоо һэргэлэн байдаг, хүбүүдтээ эсэгыень дүтэшье халдахаадаггүй байба. Борец Плаксаһаа хоёр дахин хүсэтэй, томошье һаа, эхэ баабгайн сухалһаа айдаг, тэрэнэй һүртэй шангаар альгадхада һабарнуудаараа толгойгоо халхалһаар сухаридаг байба.

Эсэгэ баабгайн хүбүүдтэеэ дадалдатар эбгүй бүлын хэрүүл үргэлжэлжэл байгаа. Борец эмэ баабгайн сухалһаа ехээр айдаг тула хүбүүдэйнгээшье дүтэлхэдэ сухарижа, томо һабарнуудаараа толгойгоо халхалдаг заншалтай болоо һэн.

Намар боложо, бүлын хэрүүлшье замхаа бэлэй. Одоо эдэмнай эбтээ ороо гэн гэһээ, нэгэтэ гүлгэнэйнгөө үһанай эрьедэ наадажа байтар Борец маряажа ерээд, дээрэһээнь саб байса зуугаад уһа руу шиихаба. Харажахиһан эхэнь буугай һомон шэнги хурдаар гүйжэ ерээд, Борецые нюдэ нюургүй альга... жа оробо. Э... баабгай айһа... часһаа үлүү ... соогоо һууха ба... болоо бэлэй. Энэ... наншалдаанай һ... лээр эсэгэнь ... горжо, хүбүүдтэ... тэлхөөшье боли... наранай элш... игаан, хашаанай ланда хэбтэдэг ... лоо һэн.

Тииһээр үбэл ... ложо, Плакса ... бүүдтэйгөө эшээ... ороо. Томо боло... гүлгэд хабартаа ... гэһээ айхаяашье лёо.

Тиин, нэгэтэ ... нирхолтой ... болоо һэн. Эсэ... гээ нүхэн cooһoo ... ража ябахые ха... һан хүбүүниинь ... рэнь ошоод, та... түр... руунь гү... уда... шанга гэгш... ал ...даад, зуга... жа, эхынгээ са... хороо һэн...

Натуралист... хөөрөөнһ...

Редактор Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ

Адрес редакции: г. Улан-Удэ ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора—46-32, зам. редактора—32-74, отв. секретаря—27-37, отделов: партийной жизни и экономики—47-59, пропаганды и местной информации—35-1..., культуры и быта—34-05, писем трудящихся и переводов—24-74, корректорская—32-67, бухгалтерия 37-32. Для междугородных переговоров—16.

Н00644 Типография Министерства культуры Бурят-Монгольской АССР. Зак. № 51...